

ECONOMISCHE BEGROTING

Instituut
voor de Nationale
Rekeningen

Economische vooruitzichten 2017-2018

September 2017

Kunstlaan 47-49
1000 Brussel

e-mail: contact@plan.be
<http://www.plan.be>

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever: Philippe Donnay

Wettelijk Depot: D/2017/7433/24

Disponible en français

Inhoudstafel

Woord vooraf	1
Samenvatting	3
1. De internationale omgeving	6
1.1. Evolutie van de wereldeconomie	6
1.2. Conjunctuur bij onze drie belangrijkste handelspartners	8
1.3. Rentevoeten en wisselkoersen	9
1.4. Onzekerheden	10
2. Het bbp en zijn belangrijkste bestedingscomponenten	11
2.1. Economische groei	11
2.2. Consumptieve bestedingen van de particulieren	11
2.3. Bedrijfsinvesteringen	12
2.4. Investeringen in woongebouwen	14
2.5. Overheidsconsumptie en -investeringen	14
2.6. Voorraadwijzigingen	15
3. Ontwikkeling van prijzen en lonen	17
3.1. Binnenlands prijsverloop	17
3.2. Indexering van de overheidslonen en de sociale uitkeringen	19
3.3. Loonontwikkeling in de marktsector	19
3.3.1. Ontwikkeling van de loonkosten	19
3.3.2. Werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies 2017-2018	21
3.3.3. Ontwikkeling van de loonquote	23
4. Arbeidsmarkt	24
Bijlage	28

Lijst van tabellen

Tabel 1	Opbouw van de loonkosten in de marktsector	20
Tabel 2	Lastenverlagings voor de ondernemingen en de gezinnen	21

Lijst van figuren

Figuur 1	Wereldhandelsgroei in jaar-op-jaartermen, driemaandelijks voortschrijdend gemiddelde	6
Figuur 2	Kwartaalverloop van het bbp in volume	7
Figuur 3	Kwartaalverloop van het bbp in volume	8
Figuur 4	Verloop van de langetermijnrentevoeten	9
Figuur 5	Verloop van het Belgische bbp in volume	11
Figuur 6	Particuliere consumptie in volume	11
Figuur 7	Particuliere consumptie, beschikbaar inkomen en spaarquote	12
Figuur 8	Bedrijfsinvesteringen in volume (gecorrigeerd voor uitzonderlijke aankopen)	13
Figuur 9	Investeringsquote en rendabiliteit van de ondernemingen	13
Figuur 10	Investerings in woongebouwen in volume	14
Figuur 11	Uitvoer van goederen en diensten	16
Figuur 12	Inflatie: verloop op kwartaalbasis	17
Figuur 13	Opsplitsing van het indexcijfer der consumptieprijzen	18
Figuur 14	Ontwikkeling van de loonquote	23
Figuur 15	Toegevoegde waarde, werkgelegenheid en productiviteit in de marktsector	24
Figuur 16	Ontwikkeling van de werkgelegenheid en de werkgelegenheidsgraad	25
Figuur 17	Ontwikkeling van de werkende bevolking, de werkloosheid en de beroepsbevolking	27

Woord vooraf

Overeenkomstig de wet van 21 december 1994 heeft het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) de cijfers van de economische begroting meegedeeld aan de minister van Economie. Volgens de gangbare procedure heeft het Federaal Planbureau (FPB) een voorstel van economische begroting voorgelegd aan het wetenschappelijk comité en aan de raad van bestuur van het INR. Die laatste keurt de definitieve cijfers goed en draagt de eindverantwoordelijkheid. Het wetenschappelijk comité heeft een gunstig advies uitgebracht over de economische begroting.

Deze vooruitzichten houden rekening met de jaaraggregaten die in Deel 2 van de Nationale rekeningen 2015 ('Gedetailleerde rekeningen en tabellen') werden gepubliceerd, alsook met de voornaamste aggregaten tot het tweede kwartaal van 2017.

De hypothesen in verband met de internationale omgeving zijn gebaseerd op recente consensusvooruitzichten (Consensus Economics) en kwartaalramingen van de wereldgoederenhandel die door het Nederlandse Centraal Planbureau werden opgesteld. De evolutie van de financiële variabelen (wisselkoersen, rentevoeten, olieprijsen) werd afgeleid uit de verwachtingen van de financiële markten van eind augustus. De vooruitzichten voor België werden opgesteld aan de hand van de jaar- en de kwartaalversie van het op het FPB ontwikkelde MODTRIM-model.

Deze vooruitzichten werden op 7 september 2017 voltooid.

Philippe Donnay

Commissaris van het Federaal Planbureau

Jean-Marc Delporte

Voorzitter van de raad van bestuur van het
Instituut voor de Nationale Rekeningen

ECONOMISCHE BEGROTING

Kerncijfers voor de Belgische economie*Wijzigingspercentages in volume - tenzij anders vermeld*

	2015	2016	2017	2018
Consumptieve bestedingen van de particulieren	1,1	1,2	1,6	1,8
Consumptieve bestedingen van de overheid	0,5	-0,1	0,8	0,7
Bruto vaste kapitaalvorming	2,4	1,7	3,7	2,9
Totaal van de nationale bestedingen	1,5	1,1	1,8	1,8
Uitvoer van goederen en diensten	4,3	6,0	5,5	4,5
Invoer van goederen en diensten	4,3	6,0	5,7	4,8
Netto-uitvoer (bijdrage tot de bbp-groei)	0,0	0,1	0,0	-0,1
Bruto binnenlands product	1,5	1,2	1,7	1,7
Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	0,6	2,0	2,1	1,2
Gezondheidsindex	1,0	2,1	1,8	1,1
Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	0,7	0,9	1,3	2,2
Spaarquote van de particulieren (in % van het beschikbaar inkomen)	11,7	11,4	11,1	11,4
Binnenlandse werkgelegenheid (jaargemiddelde verandering, in duizendtallen)	42,1	59,2	55,8	48,3
Werkloosheidsgraad (Eurostat-standaard, jaargemiddelde)	8,5	7,9	7,4	7,1
Saldo lopende rekening (betalingsbalans, in % van het bbp)	0,4	-0,4	-0,5	-0,2
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro)	111,0	110,6	113,6	121,8
Korte rente (Euribor, 3 maanden) (%)	0,0	-0,3	-0,3	-0,3
Lange rente (OLO, 10 jaar) (%)	0,8	0,4	0,7	0,9

Samenvatting

De groei van de wereldeconomie zou dit en volgend jaar beduidend hoger uitkomen dan in 2016, onder impuls van zowel de opkomende landen als de geavanceerde economieën. Voor de Verenigde Staten wordt een groei verwacht van 2,1 % in 2017 en van 2,4 % in 2018. Binnen de eurozone duiden diverse vertrouwensindicatoren op een verdere gunstige ontwikkeling van de economische activiteit, die voor de zone als geheel met 2,1 % zou toenemen in 2017. Voor 2018 wordt een groei van 1,8 % verwacht, wat in lijn is met de dynamiek van de voorbije twee jaar. De economie van het Verenigd Koninkrijk, een belangrijke handelspartner voor de eurozone, kampt daarentegen met een lagere investeringsgroei en een aantasting van de koopkracht in de nasleep van de keuze om de EU te verlaten.

Een aantal risico's kunnen dit internationaal scenario verstoren. In China zou de forse kredietgroei kunnen uitmonden in een schuldencrisis en een sterker dan verwachte groeivertraging. Een verstrakking van het monetaire beleid in de geavanceerde economieën kan leiden tot nervositeit op de financiële markten en tot oplopende renteversillen tussen de eurolanden. Het vertrouwen kan ook worden gefnuikt door een escalatie van de huidige geopolitieke spanningen. Tot slot blijft de uitkomst van de brexit-onderhandelingen hoogst onzeker.

De Belgische economie nam in 2017 een sterke start met een groei van 0,6 % in het eerste kwartaal. De bbp-groei vertraagde ietwat tot 0,4 % in het tweede kwartaal en zou dat tempo handhaven in de tweede helft van 2017 en in de loop van 2018, aangedreven door de dynamiek van de binnenlandse vraag. Vooral de particuliere consumptie en de bedrijfsinvesteringen vormen een belangrijke groeimotor. Op jaarbasis zou de economische groei, zowel in 2017 als in 2018, daardoor uitkomen op 1,7 %.

Net als vorig jaar wordt de Belgische uitvoergroei in 2017 en 2018 ondersteund door de gunstige ontwikkeling van de binnenlandse kosten, die een gevolg is van de regeringsmaatregelen gericht op het beperken van de arbeidskosten. De volumestijging van de uitvoer in 2016 en 2017 (resp. 6,0 % en 5,5 %) wordt bovendien opgedreven door de reorganisatie van een internationale onderneming die actief is op de Belgische markt. Als gevolg daarvan verhoogde die onderneming haar in- en uitvoeractiviteit aanzienlijk sinds februari 2016, weliswaar zonder gevolgen voor de bbp-groei. In 2018 zouden de groeivertraging van de potentiële uitvoermarkten en de appreciatie van de euro de uitvoergroei afremmen tot 4,5 %. Het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans zou dit jaar op 0,5 % van het bbp uitkomen, maar in 2018 worden teruggedrongen tot 0,2 % als gevolg van stabiele oliepijzen en de euro-appreciatie.

Het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren steeg vorig jaar met 0,9 %. Voor 2017 en vooral voor 2018 wordt een meer uitgesproken toename verwacht van resp. 1,3 % en 2,2 %. De neerwaartse impact van een aantal maatregelen (zoals de indexsprong) is uitgewerkt, terwijl het inkomen uit vermogen licht zou hernemen en voor 2018 bijkomende belastingverminderingen zijn gepland. Bovendien wordt de koopkracht ondersteund door een aanzienlijke jobcreatie. De particuliere consumptie steeg vorig jaar met 1,2 % en zou in 2017 toenemen met 1,6 % – mede dankzij het hoge niveau van het consumentenvertrouwen – en in 2018 met 1,8 %. De volumegroei van de investeringen in

woongebouwen zou na een zwakke eerste helft van 2017 geleidelijk hernemen en op jaarbasis uitkomen op resp. 0,9 % en 1,0 % in 2017 en 2018.

De volumegroei van de bedrijfsinvesteringen bleef in 2016 beperkt tot 1,2 %. Dat cijfer werd evenwel neerwaarts beïnvloed door uitzonderlijke aankopen in het voorgaande jaar. Voor 2017 en 2018 wordt een stevige investeringsgroei van resp. 4,6 % en 2,7 % verwacht, gestimuleerd door de hoge industriële capaciteitsbezettingsgraad, verbeterde vraagvooruitzichten en een hoge rendabiliteit.

Rekening houdend met de maatregelen die voldoende duidelijk gespecificeerd zijn, zou de volumegroei van de overheidsconsumptie uitkomen op resp. 0,8 % en 0,7 % in 2017 en 2018. De sterke volumegroei van de overheidsinvesteringen in 2017 (4,0 %) is in belangrijke mate toe te schrijven aan de verhoogde investeringsactiviteit van de lokale besturen in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen. De lokale investeringen zouden ook volgend jaar nog sterk toenemen. Bovendien wordt de groei van de totale overheidsinvesteringen in 2018 (8,5 %) ook geschaagd door de Vlaamse investeringen in de Oosterweelverbinding.

De binnenlandse werkgelegenheid steeg vorig jaar met 1,3 % (een nettotoename van 59 000 banen), mede door arbeidskostenverlagende maatregelen. Die maatregelen zouden ook dit jaar nog een gunstige impact hebben op de werkgelegenheid en de groei van de activiteit in de marktsector bijzonder arbeidsintensief maken. De aantrekkende loonkosten zouden volgend jaar echter leiden tot een – weliswaar bescheiden – groeiversnelling van de arbeidsproductiviteit. De werkgelegenheidsgroei zou in 2017 uitkomen op 1,2 % en in 2018 licht vertragen tot 1,0 %, wat voor beide jaren samen neerkomt op 104 000 bijkomende banen. Het aantal loontrekkenden in de marktsector zou daarbij met 88 000 personen toenemen. Ook het aantal zelfstandigen zou verder stijgen (met bijna 19 000 personen), terwijl het aantal arbeidsplaatsen bij de overheid zou krimpen met bijna 3 000 personen.

Het aantal werklozen (met inbegrip van de niet-werkzoekende uitkeringsgerechtigde volledig werklozen) daalde de voorbije twee jaar reeds aanzienlijk. Ondanks de stijging van de beroepsbevolking zou de werkloosheid tijdens de jaren 2017-2018 verder worden teruggedrongen met in totaal 62 000 personen. De geharmoniseerde Eurostat-werkloosheidsgraad zou daardoor afnemen van 8,5 % in 2015 tot 7,1 % in 2018.

De Belgische inflatie, gemeten aan de hand van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen, versnelde in 2016 tot 2,0 %, onder andere door een forse toename van de elektriciteitsprijs die het gevolg was van de invoering of de verhoging van een aantal belastingen en heffingen en door de afschaffing van de zogenaamde ‘gratis kWh’ in het Vlaams Gewest.

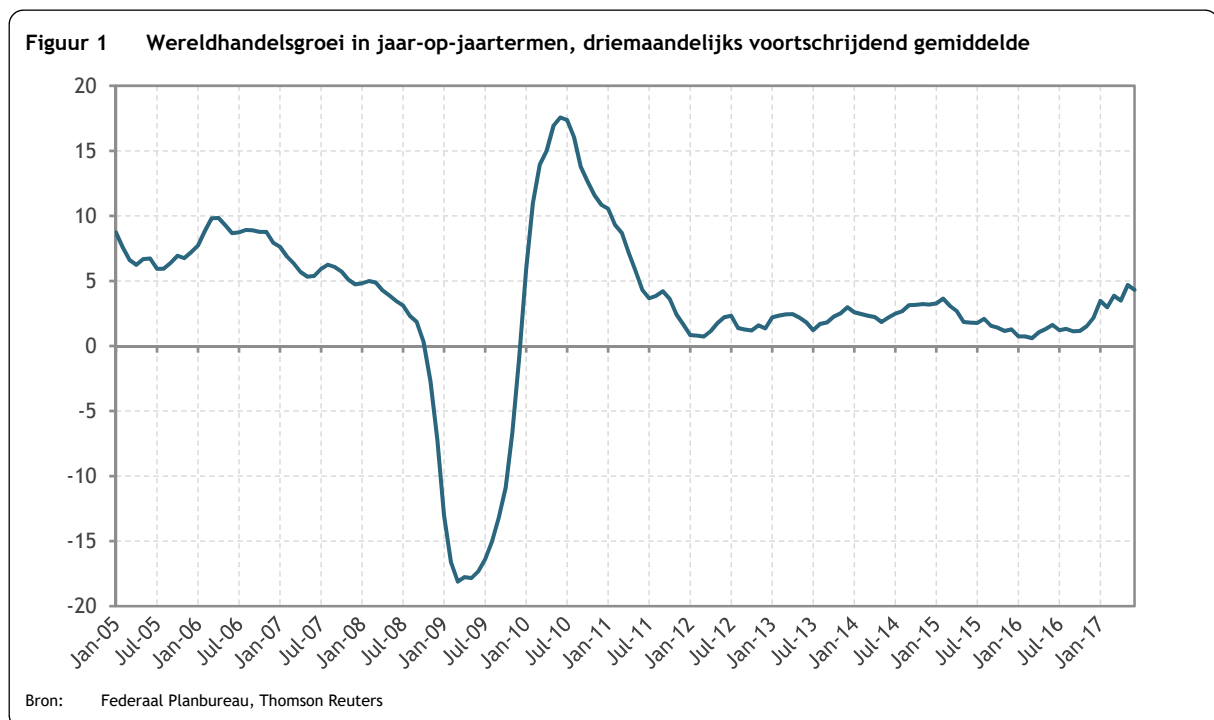
De onderliggende inflatie zou in 2017 afkoelen – mede door de daling van de loonkosten per eenheid product in de afgelopen jaren – en de opwaartse invloed van een aantal maatregelen op de inflatie verdwijnt. Door fors hogere olieprijs zou de totale inflatie evenwel op 2,1 % uitkomen. In 2018 zou de inflatie sterk afkoelen tot 1,2 % als gevolg van een stabilisering van de olieprijs en het wegvallen van de ‘bijdrage Energiefonds’ in het Vlaams Gewest (waarbij in deze vooruitzichten geen rekening wordt gehouden met eventuele vervangende maatregelen).

De gezondheidsindex, die niet wordt beïnvloed door het prijsverloop van o.m. benzine en diesel, zou in 2017 en 2018 met resp. 1,8 % en 1,1 % toenemen. Overeenkomstig onze maandvooruitzichten voor de gezondheidsindex, zou de huidige spilindex voor de overheidswedden en sociale uitkeringen (105,10) niet worden overschreden in 2018.

1. De internationale omgeving

1.1. Evolutie van de wereldeconomie¹

De groei van de wereldeconomie versnelde in de eerste helft van 2017. Bij de opkomende landen verbeterde de economische situatie vooral in Brazilië en Rusland, die door de grondstoffenprijsdaling in 2014 en 2015 in een zware recessie belandden. Ook in Japan, de VS en de eurozone versnelde de economische groei, vooral in het tweede kwartaal van dit jaar. Die evolutie is in lijn met die van de wereldhandel, die momenteel zijn snelste groei sinds 2010-2011 (net voor het uitbreken van de Europese schulden crisis) laat optekenen.

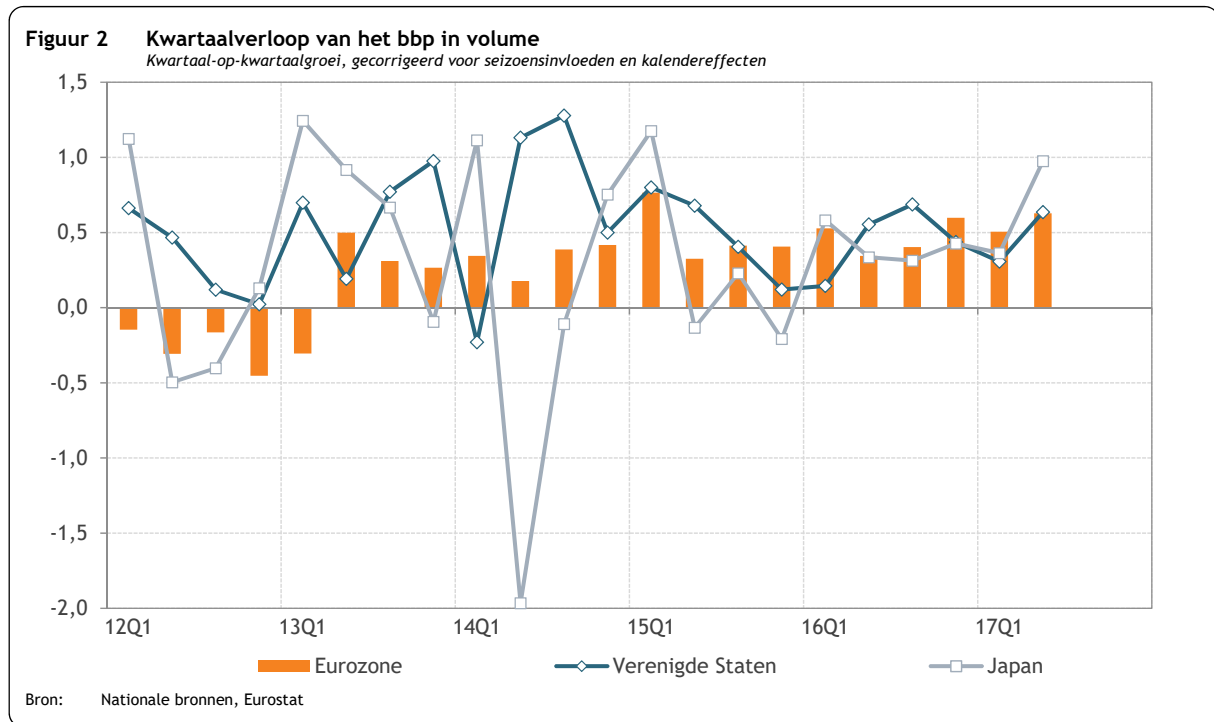

Vertrouwensindicatoren lijken erop te wijzen dat de groei van de wereldeconomie stevig zal blijven tijdens de volgende kwartalen. Na een groei van 3,2 % in 2016, zou de mondiale economische activiteit met 3,5 % aantrekken in 2017 en met 3,6 % in 2018. Volgend jaar zou de lichte groeivertraging in de geavanceerde economieën meer dan gecompenseerd worden door een verdere groeiversnelling in de opkomende landen.

De Amerikaanse economie groeide met 0,3 % in het eerste en met 0,8 % in het tweede kwartaal van 2017. In jaar-op-jaartermen versnelde de economische groei van 1,2 % in het tweede kwartaal van 2016 tot 2,2 % in het tweede kwartaal van 2017. Dat gebeurde vooral onder impuls van de bedrijfsinvesteringen. De groei van de particuliere consumptie, de bestedingscomponent met het grootste gewicht in het bbp, bleef stabiel ondanks de daling van het reëel beschikbaar inkomen tijdens de tweede helft van 2016. De daling van de spaarquote die daaruit resulteert is allicht het gevolg van de vermogenswinsten (door

¹ De in dit hoofdstuk vermelde bbp-groeivoorzichten zijn gebaseerd op consensusvoorzichten (Consensus Economics, augustus 2017). De cijfers voor een aantal landen werden evenwel opwaarts herzien vanwege hun sterke groei in het tweede kwartaal van 2017.

stijgende aandelen- en huizenprijzen) en de gunstige situatie op de arbeidsmarkt (met een bijzonder lage werkloosheidsgraad). Een aanzienlijke versoepeling van het Amerikaanse begrotingsbeleid, onder de vorm van verhoogde investeringen in infrastructuur en belastingverlagingen, is minder waarschijnlijk geworden. Niettemin zou de bbp-groei op kwartaalbasis zich handhaven op 0,6 %, waardoor de economische groei op jaarbasis zou uitkomen op 2,1 % in 2017 en op 2,4 % in 2018.

De economie van de eurozone liet een sterke groei optekenen van het vierde kwartaal van 2016 tot het tweede kwartaal van 2017 (gemiddeld 0,6 % per kwartaal). Daardoor bedraagt de jaar-op-jaargroei van het bbp voor het eerst sinds de schuldencrisis van 2010-2011 meer dan 2 %. Alle eurozonelanden kenden een toename van de economische activiteit, maar de sterkste groeicijfers werden opgetekend in Nederland en Ierland. De redenen voor de krachtige economische groei in de eurozone zijn de gunstige internationale omgeving, de soepele kredietverlening, de nog steeds lage olieprijs, de minder stringente begrotingspolitiek en mogelijk ook de verminderde politieke onzekerheid over de toekomst van Europa na enkele nationale verkiezingen. De vertrouwensindicatoren voor de eurozone bevinden zich op een hoog niveau en wijzen op een gestage groei tijdens de volgende kwartalen die vooral zou worden gevoed door de binnenlandse vraag. De dalende inflatie en de gunstige arbeidsmarktsituatie ondersteunen de koopkracht en de particuliere consumptie, terwijl de hoge industriële capaciteitsbezettingsgraad wijst op de nood aan uitbreidingsinvesteringen. Bij een verdere kwartaalgroei van ruim 0,4 % zou de bbp-groei op jaarbasis uitkomen op 2,1 % in 2017 en op 1,8 % in 2018.

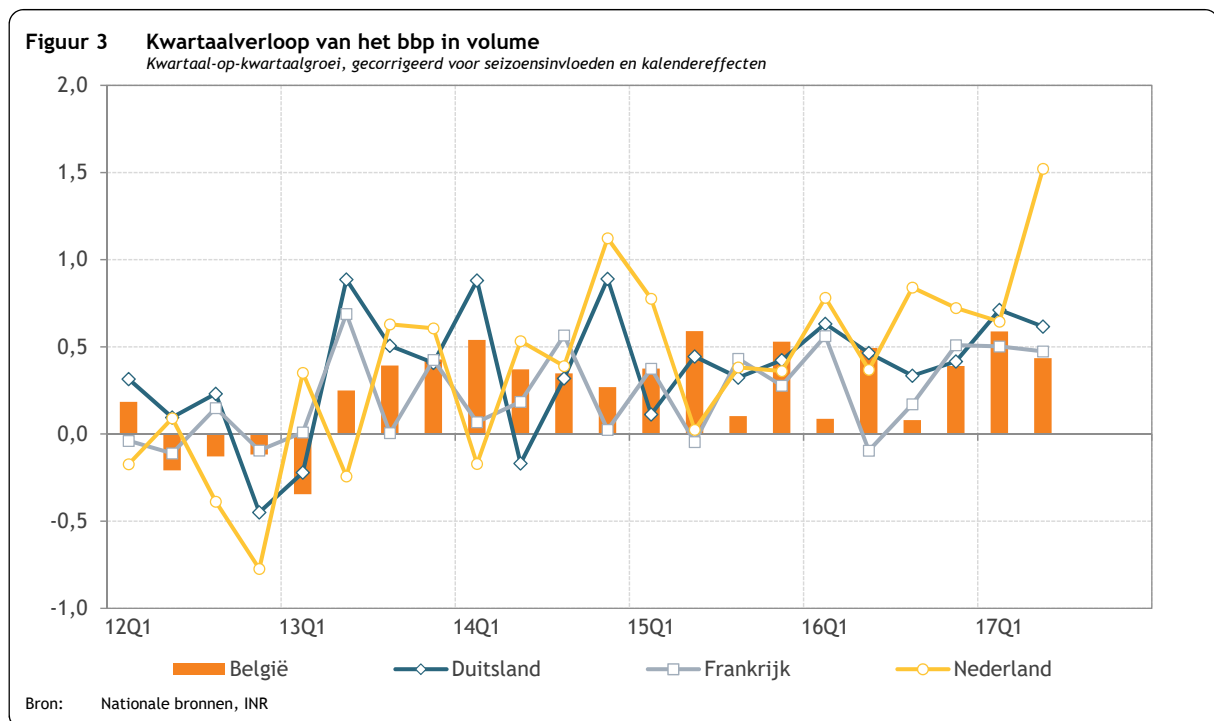
De Japanse economie kende voor het eerst in tien jaar zes opeenvolgende kwartalen van positieve groei, met een forse bbp-toename van 1 % in het tweede kwartaal van dit jaar. Daarmee lijkt het grootschalige stimuleringsprogramma van de centrale bank en van de overheid vruchten af te werpen. De groei werd vooral gevoed door de investeringen (van zowel bedrijven als particulieren) en door de particuliere consumptie. Die laatste wordt ondersteund doordat de krapte op de arbeidsmarkt tot een iets sterkere

loongroei en meer koopkracht leidt. Vermoedelijk droegen ook vermogenswinsten door de stijging van de aandelenkoersen bij tot de verhoogde gezinsuitgaven. Op jaarbasis zou de Japanse bbp-groei in 2017 1,9 % bedragen (dankzij een uitzonderlijk tweede kwartaal) en in 2018 vertragen tot 1,1 %.

De Chinese economische groei versnelde in de eerste helft van 2017 als gevolg van verhoogde overheidsinvesteringen (infrastructuur) en een bijzonder dynamische huizenmarkt. Die evolutie ging opnieuw gepaard met een forse kredietgroei. Aangezien de overheid de monetaire politiek heeft verkrappt en de groei van hypothecaire leningen wil afremmen, is een minder uitgesproken bbp-groei in de tweede jaarhelft waarschijnlijk. Op jaarbasis zou de Chinese bbp-groei uitkomen op 6,7 % en afkoelen tot 6,4 % in 2018.

1.2. Conjunctuur bij onze drie belangrijkste handelspartners

De Duitse economische groei versnelde in de eerste helft van dit jaar (gemiddelde kwartaalgroei van 0,7 %, t.o.v. gemiddeld 0,4 % in de tweede helft van 2016). De economische activiteit werd het voorbije jaar aangedreven door de binnenlandse vraag, waarbij alle bestedingscomponenten (vooral de investeringen, maar ook de consumptie van de gezinnen en de overheid) aantrokken, terwijl de netto-uitvoer een negatieve bijdrage leverde tot de economische groei als gevolg van een sterke invoervraag. De hoge capaciteitsbezettingsgraad en gunstige financieringsvoorwaarden doen vermoeden dat de investeringsgroei nog even aanhoudt, terwijl de particuliere consumptie wordt aangedreven door de toename van de koopkracht. Op jaarbasis zou de Duitse bbp-groei 2,1 % bedragen in 2017 en licht vertragen tot 1,8 % in 2018.

De Franse economie groeide in het tweede kwartaal van 2017 met 0,5 %, net als in de vorige twee kwartalen. De economische groei wordt vooral voortgestuwd door de investeringen die, na jaren van zwakte, aantrekken dankzij de verlaging van de belastingen en de sociale bijdragen. De

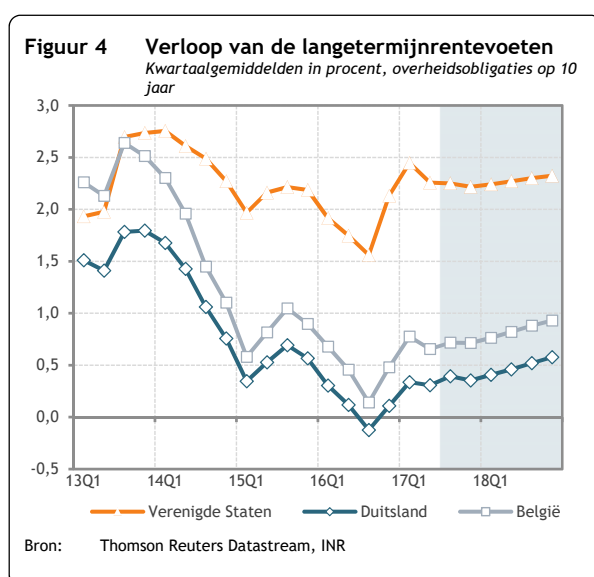
capaciteitsbezettingsgraad steeg aanzienlijk (tot zijn hoogste niveau sinds 2008). De groei van de particuliere consumptie vertraagde evenwel ondanks de recent verbeterde situatie op de arbeidsmarkt. Ook de Franse uitvoer presteerde het voorbije jaar vrij gematigd. De Franse bbp-groei zou op jaarbasis versnellen van 1,1 % in 2016 tot 1,7 % in 2017 en volgend jaar nagenoeg stabiliseren op 1,6 %.

In het tweede kwartaal van 2017 bleek de Nederlandse bbp-groei uitzonderlijk krachtig (1,5 %), maar ook in de voorgaande drie kwartalen was die reeds zeer dynamisch (gemiddeld 0,7 % per kwartaal). De particuliere consumptie groeide sterk als gevolg van de forse toename van de koopkracht (terwijl die in de periode 2010-2014 sterk terugliep). Ook de investeringen trokken aanzienlijk aan. Een derde groeimotor was de uitvoer, gestimuleerd door de aantrekkende wereldhandel. In combinatie met een minder sterke invoergroei, resulteerde dat in een positieve bijdrage van de netto-uitvoer tot de bbp-groei. Door de sterke eerste jaarhelft wordt een economische groei van 3,1 % verwacht in 2017, terwijl die in 2018 beperkt zou blijven tot 1,9 %.

1.3. Rentevoeten en wisselkoersen²

De Europese Centrale Bank verlaagde in april zijn maandelijkse bedrag aan aankopen van obligaties van 80 miljard euro naar 60 miljard. Een verdere afbouw van dit opkoopprogramma wordt verwacht. Gezien de nog steeds lage inflatie lijkt het onwaarschijnlijk dat de beleidsrente voor eind 2018 verhoogd wordt.

De Amerikaanse centrale bank verhoogde zijn basisrente dit jaar twee keer met 25 basispunten tot 1,25 %. Aangezien de arbeidsmarkt bijzonder krap is (de werkloosheidsgraad bedraagt 4,4 %) lijken verdere stappen richting normalisering van het monetaire beleid (onder de vorm van bijkomende renteverhogingen en een verdere afbouw van de kwantitatieve versoepeling) waarschijnlijk. De niet bijzonder dynamische groei en de relatief lage inflatie laten echter geen haast vermoeden. De termijnmarkten anticiperen op minstens één renteverhoging tegen eind 2018.

De combinatie van de zwakke mondiale economische groei, een lage inflatie en de opkoopprogramma's van de centrale banken leidde tot een aanzienlijke daling van de rente op overheidsobligaties tussen juni 2015 en augustus 2016. Vervolgens namen de langetermijnrentes toe door de aantrekkende economische groei, maar sinds begin dit jaar blijven ze betrekkelijk stabiel. Termijnmarktnoteringen suggereren een lichte toename tegen eind 2018. Op jaarbasis zou de Europese langetermijnrente uitkomen op 1 % dit jaar en op 1,2 % in 2018.

Sinds het begin van dit jaar is de euro aanzienlijk geapprecieerd tegenover de dollar. Dat was het

² De hypothesen voor de financiële variabelen zijn gebaseerd op de termijnkoersen van eind augustus 2017.

gevolg van de sterke economische groeicijfers in de eurozone en de eerder tegenvallende groei in de VS. Daarnaast deden zwakker dan gevreesde verkiezingsresultaten van populistische partijen de politieke onzekerheid over de toekomst van de eurozone wegebben. De euro apprecieerde ook tegenover de meeste andere belangrijke munten. De nominale effectieve wisselkoers voor België (de gemiddelde wisselkoers van de euro t.o.v. de munten van onze belangrijkste handelspartners) zou appreciëren met 1,1 % in 2017 en met 1,7 % in 2018.

1.4. Onzekerheden

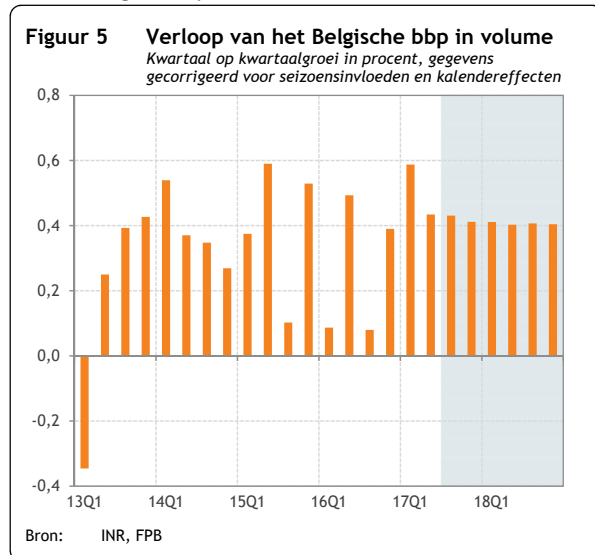
Een aantal risico's kan dit internationaal scenario verstoren. In China zou de forse kredietgroei kunnen uitmonden in een schulden crisis en een sterker dan verwachte groeivertraging. Een verstrakking van het monetaire beleid in de geavanceerde economieën kan leiden tot nervositeit op de financiële markten, tot kapitaalvlucht uit de opkomende economieën en tot oplopende rentever schillen tussen de eurolanden. Het vertrouwen kan ook worden gefnuikt door een escalatie van de huidige geopolitieke spanningen. Tot slot blijft de uitkomst van de brexit-onderhandelingen hoogst onzeker.

Al deze risico's zouden de mondiale en dus ook Europese groei neerwaarts kunnen beïnvloeden. We kunnen echter evenmin uitsluiten dat we de sterkte van de huidige economische opleving in de eurozone onderschatten.

2. Het bbp en zijn belangrijkste bestedingscomponenten

2.1. Economische groei

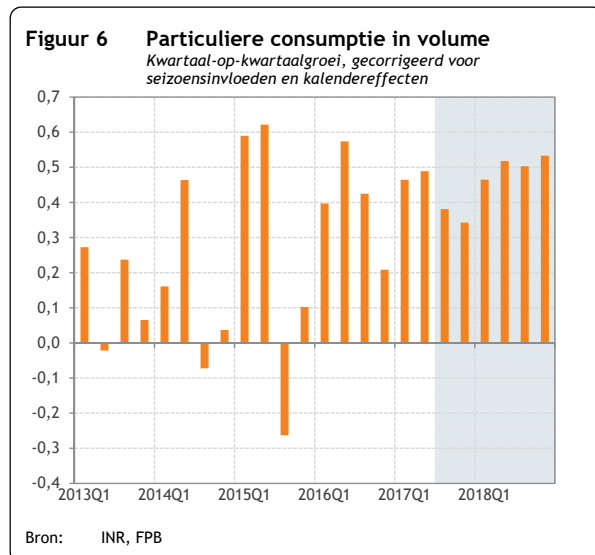
De groei van de Belgische economie was erg volatiel van midden 2015 tot eind 2016. Kwartaalgroei cijfers van slechts 0,1 % werden afgewisseld met behoorlijke groeiprestaties van 0,4 à

0,5 %. Op jaarbasis vertraagde de groei van 1,5 % in 2015 tot 1,2 % in 2016, waarbij de binnenlandse vraag aan elan inboette. De Belgische economie nam in 2017 een sterke start, met een groei van 0,6 % in het eerste kwartaal. De bbp-groei vertraagde ietwat tot 0,4 % in het tweede kwartaal en zou dat tempo handhaven in de tweede helft van 2017 en in de loop van 2018, aangedreven door de binnenlandse vraag. Vooral de particuliere consumptie en de bedrijfsinvesteringen leveren een belangrijke impuls. Op jaarbasis zou de economische groei, zowel in 2017 als in 2018, daardoor uitkomen op 1,7 %.

2.2. Consumptieve bestedingen van de particulieren

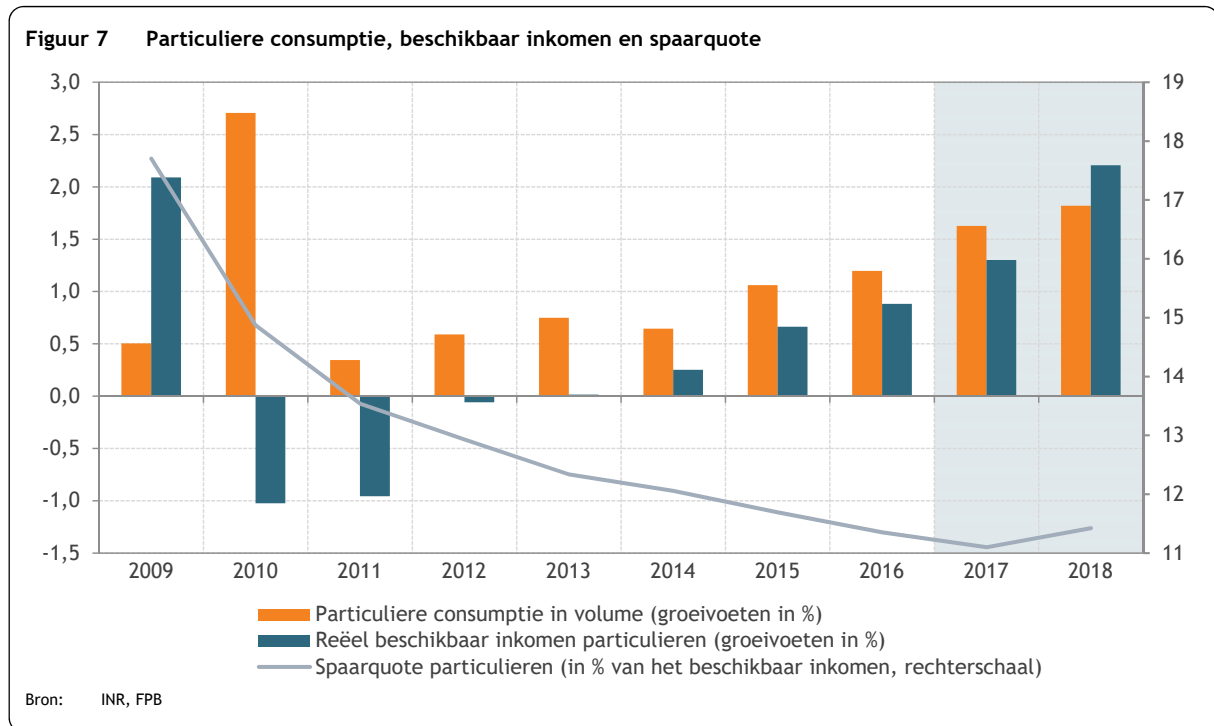
Het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren steeg vorig jaar met 0,9 %. Voor 2017 en vooral voor 2018 wordt een meer uitgesproken toename verwacht van resp. 1,3 % en 2,2 %.

is uitgewerkt, terwijl het inkomen uit vermogen licht zou hernemen dankzij de geleidelijke toename van de rentevoeten. Bovendien zijn er voor 2018 bijkomende belastingverminderingen gepland en valt de inflatie sterk terug.³ Die lagere inflatie vertegenwoordigt vooral voor werknemers in de privésector een voordeel omdat de indexering van hun lonen doorgaans met vertraging reageert op ontwikkelingen van de gezondheidsindex. Daardoor zou de indexering van de lonen in de privésector in 2018 (1,5 %) hoger liggen dan de groei van de deflator van de

³ De groei van de deflator van de particuliere consumptie (waarmee het nominaal beschikbaar inkomen wordt gedefleerd) vertraagt van 1,8 % in 2017 tot 1,1 % in 2018. Dat wordt gedeeltelijk verklaard door de afschaffing van de 'bijdrage Energiefonds' in het Vlaams Gewest in 2018 (zie hoofdstuk 3). Deze vooruitzichten houden geen rekening met eventuele vervangende maatregelen, wat een neerwaarts risico voor de evolutie van het reëel beschikbaar inkomen in 2018 vertegenwoordigt.

particuliere consumptie (1,1 %). De indexering van de overheidslonen en de sociale uitkeringen zou in 2018 echter lager uitkomen dan de inflatie.

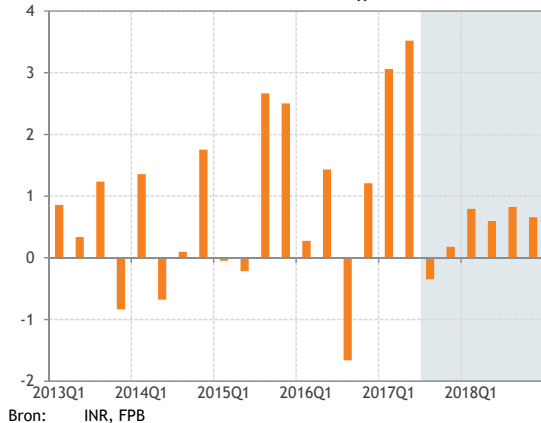
Met een reële groei van 1,2 % in 2016 nam de particuliere consumptie voor het zevende jaar op rij sterker toe dan het reëel beschikbaar inkomen.⁴ De spaarquote van de particulieren brokkelde verder af tot 11,4 %, terwijl die in 2009 nog 17,7 % bedroeg. De particuliere consumptie zou dit jaar met 1,6 % toenemen en daarmee opnieuw de groei van het beschikbaar inkomen overtreffen, mede dankzij een consumentenvertrouwen dat zich momenteel op een hoog niveau heeft gestabiliseerd. In 2018 zou de consumptie zich met enige vertraging aanpassen aan de sterkere inkomensgroei en stijgen met 1,8 %, waardoor de spaarquote licht herneemt.

2.3. Bedrijfsinvesteringen

De volumegroei van de bedrijfsinvesteringen bleef in 2016 beperkt tot 1,2 %, maar voor 2017 en 2018 wordt een sterke toename van resp. 4,6 % en 2,7 % verwacht. De cijfers voor 2016 en 2017 worden neerwaarts beïnvloed door enkele uitzonderlijke aankopen (vooral patenten), waarvan het bedrag telkens afneemt t.o.v. het voorgaande jaar. Gezuiverd voor die aankopen, die volledig worden ingevoerd en bijgevolg geen invloed hebben op het bbp, zou de groei van de bedrijfsinvesteringen 4,0 % bedragen in 2016 en 6,1 % in 2017. Het groeicijfer voor 2018 wordt niet beïnvloed (2,7 %).

⁴ Gemiddeld steeg de particuliere consumptie in reële termen met 1,0 % per jaar in de periode 2010-2016, terwijl het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren een nulgroei liet optekenen. In die periode werd dat inkomen gekenmerkt door een zwakke groei van de loonmassa (periode van loonmatiging- of bevroering) en door een forse terugval van het inkomen uit vermogen (die vooral wordt verklaard door de daling van de rentevoeten).

Figuur 8 Bedrijfsinvesteringen in volume (gecorrigeerd voor uitzonderlijke aankopen)
Kwartaal-op-kwartaalgroei, gecorrigeerd voor seizoensinvloeden en kalendereffecten

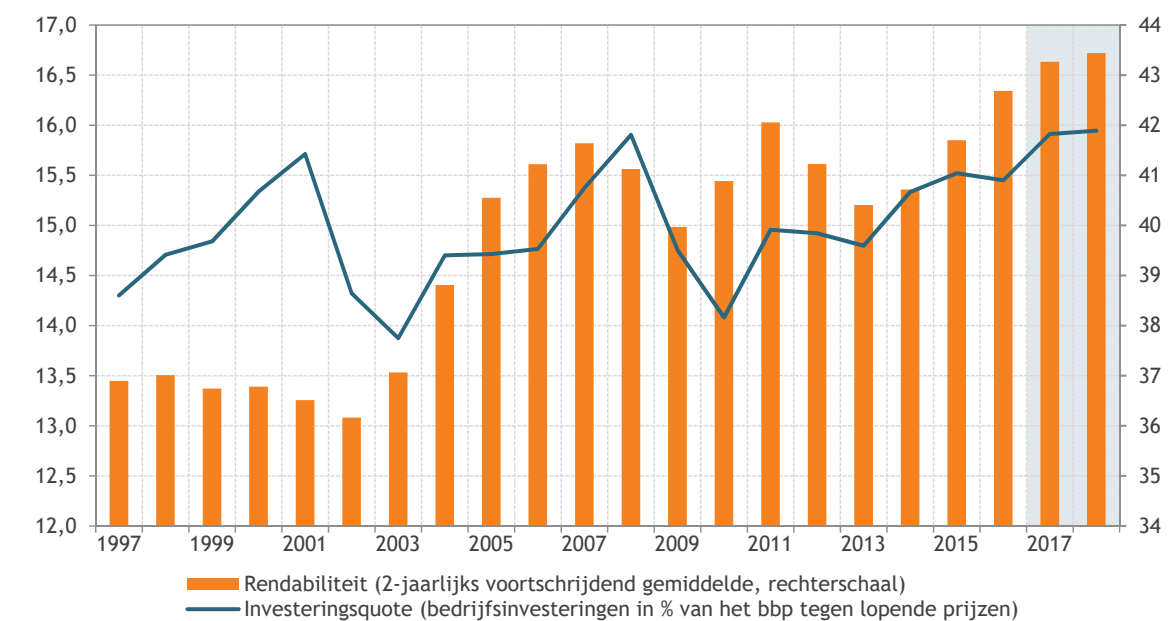

Die forse groei wordt verklaard door meerdere factoren. De industriële capaciteitsbezettingsgraad ligt al geruime tijd boven zijn langetermijngemiddelde⁵, waardoor de bedrijfsinvesteringen zich niet enkel richten op de vervanging van afgeschreven kapitaalgoederen, maar ook op een uitbreiding van de productiecapaciteit. De rendabiliteit⁶ verbeterde de voorbije drie jaar aanzienlijk – onder meer als gevolg van de indexsprong, de bevrozing van de bruto-uurlonen voor indexering in 2014-2015 en de verlaging van de arbeidskosten in 2016 – en zou in 2017 en 2018 nog licht hoger uitkomen. Ook het gunstige

renteklimaat en versoepelde kredietvoorwaarden⁷ maken investeren aantrekkelijk.

Het nominale aandeel van de bedrijfsinvesteringen in het bbp zou met 15,9 % in 2017 en 2018 zijn piekniveau van 2008 evenaren. In reële termen is de kapitaalintensiteit van de productie dan zelfs hoger dan in 2008, doordat de prijzen van de investeringsgoederen doorgaans minder snel stijgen dan de bbp-deflator.

Figuur 9 Investeringsquote en rendabiliteit van de ondernemingen

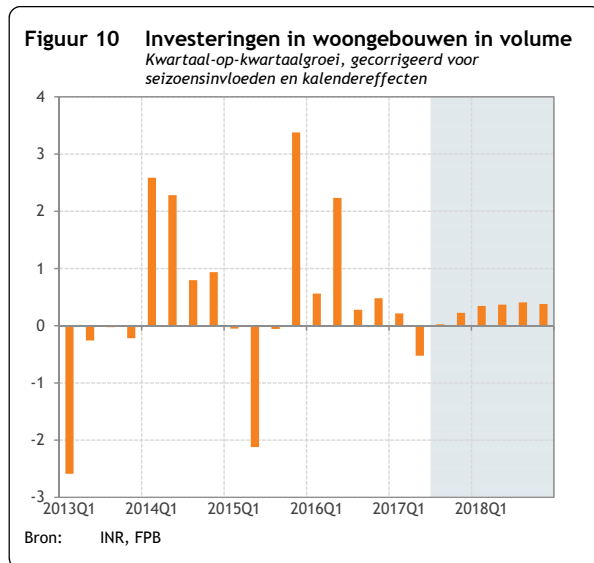
⁵ De industriële capaciteitsbezettingsgraad ligt sinds het vierde kwartaal van 2013 boven zijn langetermijngemiddelde (78,9 %, gemeten van 1980 tot nu) en bedroeg in de eerste helft van 2017 meer dan 81 %.

⁶ Gedefinieerd als het aandeel van het bruto-exploitatieoverschot van de bedrijven in de toegevoegde waarde tegen lopende prijzen.

⁷ De NBB publiceert sinds februari 2014 een indicator die de 'perceptie van de kredietbelemmering' weerspiegelt. Dit in het kader van de kwartaalenquête naar de kredietvoorwaarden die ze bij de ondernemingen houdt. Uit die enquête blijkt dat de perceptie inzake kredietbelemmering verbeterde (d.w.z. de indicator daalde) van midden 2013 tot midden 2017.

2.4. Investerings in woongebouwen

De investeringen in woongebouwen lieten vorig jaar een forse groei van 4,5 % optekenen, waardoor die activiteit (in volume) eindelijk boven haar niveau van het crisisjaar 2009 uitsteeg, maar nog steeds een

stuk lager ligt dan in de jaren net voor het uitbreken van de financiële crisis. Die gunstige ontwikkeling werd ongetwijfeld gestimuleerd door de hypothecaire rente, die de voorbije jaren continu daalde en op een historisch laag niveau uitkwam, zowel nominaal als in reële termen. Daarnaast ondersteunde de sterke banengroei het consumentenvertrouwen en droeg het bij tot de stijging van de koopkracht. Wellicht heeft ook de toegenomen aantrekkelijkheid van de nieuwbouwmarkt voor investeerders een rol gespeeld (in vergelijking met financiële activa, waarvan de rendementen worden gedrukt door het soepele monetaire beleid).

De woninginvesteringen vielen licht terug in de eerste helft van 2017. Mogelijk werd dat deels verklaard door de daling van een aantal premies voor energiebesparende investeringen sinds begin dit jaar en door de (in Vlaanderen) geleidelijke verstrenging van de normen voor energiezuinigheid, wat tot de vervroeging van een aantal plannen kan hebben geleid ten nadele van 2017. Voor de volgende kwartalen wordt een licht positief herstel voorzien, wat op jaarbasis resulteert in een groei van resp. 0,9 % en 1,0 % in 2017 en 2018. De woninginvesteringen in volume blijven dan nog 6 % onder hun historische piek, die bereikt werd in 2007.

2.5. Overheidsconsumptie en -investeringen

De volumegroei van de overheidsconsumptie stagneerde in 2016 (-0,1 %) als gevolg van een forse daling van de netto-aankoop van goederen en diensten. Die daling wordt grotendeels veroorzaakt door de invoering van de kilometerheffing voor vrachtwagens.⁸ Tegelijkertijd lieten de sociale uitkeringen in natura⁹ en de overheidslonen¹⁰ een gematigde groei optekenen. Die laatste wordt verklaard door een toename van de overheidstewerkstelling¹¹, onder invloed van een verdere stijging van het aantal arbeidsplaatsen in het onderwijs.

Rekening houdend met de maatregelen die voldoende duidelijk gespecificeerd zijn, zou de volumegroei van de overheidsconsumptie uitkomen op resp. 0,8 % en 0,7 % in 2017 en 2018. Enerzijds neemt de loonmassa in volume over beide jaren samen amper toe als gevolg van een lichte krimp van de overheidstewerkstelling. Anderzijds zou de afname van de netto-aankoop van goederen en diensten

⁸ Die heffing wordt geboekt als een verkoop van diensten, waardoor de netto-aankoop van goederen en diensten afneemt.

⁹ Sociale uitkeringen in natura bestaan hoofdzakelijk uit overheidsuitgaven voor gezondheidszorg.

¹⁰ Het begrip overheidslonen dient hier in ruime zin begrepen te worden (met inbegrip van de toegerekende sociale bijdragen die o.m. de ambtenarenpensioenen bevatten).

¹¹ Voor meer details over de werkgelegenheidsevolutie in de verschillende deelsectoren van de overheid, zie hoofdstuk 4.

veel minder uitgesproken zijn dan in 2016, terwijl de volumegroei van de gezondheidszorguitgaven enigszins zou versnellen.

De sterke volumegroei van de overheidsinvesteringen in 2017 (4,0 %) is in belangrijke mate toe te schrijven aan de verhoogde investeringsactiviteit van de lokale besturen in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen. De lokale investeringen zouden ook volgend jaar nog sterk toenemen. Bovendien wordt de groei van de totale overheidsinvesteringen in 2018 (8,5 %) ook geschraagd door de Vlaamse investeringen in de Oosterweelverbinding.

2.6. Voorraadwijzigingen

De voorraadveranderingen leverden in 2016 een licht positieve bijdrage van 0,1 procentpunt tot de economische groei. Voor de tweede helft van 2017 en voor 2018 wordt een nulbijdrage vooropgesteld. Door negatieve bijdragen tijdens de eerste helft van het jaar, levert de voorraadvorming in 2017 niettemin een licht negatieve bijdrage tot de economische groei (-0,1 procentpunt).

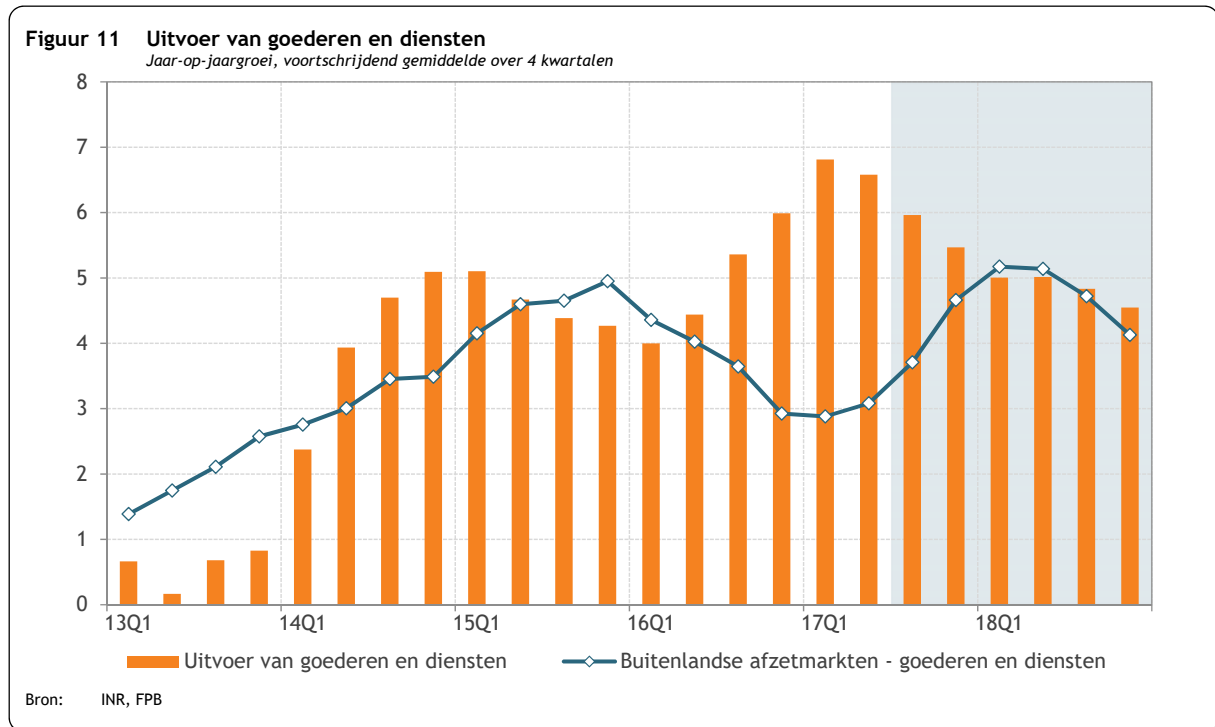
2.7. Uitvoer en invoer

De volumestijging van de Belgische uitvoer wordt in 2016 en in 2017 (resp. 6,0 % en 5,5 %) ondersteund door een gunstige competitiviteitsontwikkeling, die te danken is aan regeringsmaatregelen gericht op het beperken van de arbeidskosten. Bovendien wordt de uitvoergroei (en ook de invoergroei) in 2016 en – in mindere mate – in 2017 opgedreven door de reorganisatie van een internationale onderneming die actief is op de Belgische markt.¹² Als gevolg daarvan verhoogde de Belgische in- en uitvoeractiviteit aanzienlijk sinds februari 2016. Bovenstaande elementen hadden een belangrijke opwaartse impact op het uitvoercijfer voor 2016 waardoor de uitvoergroei veel hoger lag dan de groei van de potentiële uitvoermarkten voor België¹³ (2,9 %). Dit jaar zou de groei van de potentiële uitvoermarkten hernemen tot 4,7 % en zijn de winsten aan buitenlandse marktaandelen dus beperkter dan in 2016. De totale invoergroei in volume bedroeg in 2016 net zoals de uitvoergroei 6,0 %. Dit jaar verliest de invoer nauwelijks aan dynamiek (5,7 %) als gevolg van een krachtige binnenlandse vraag.

In 2018 zouden de groeivertraging van de potentiële uitvoermarkten van België en de appreciatie van de euro de uitvoergroei afremmen tot 4,5 %. De invoer zou opnieuw iets sterker groeien dan de uitvoer, waardoor de netto-uitvoer een licht negatieve bijdrage (-0,1 procentpunt) zou leveren tot de economische groei.

¹² Concreet werd België in de plaats van een doorvoerland (waarbij de goederen- en dienstenstromen niet geboekt worden als in- en uitvoer) de draaischijf voor de aan- en verkoop van de producten van die onderneming. Die aan- en verkooptransacties worden wel geboekt als in- en uitvoerstromen.

¹³ Zie tabel A in de bijlage.

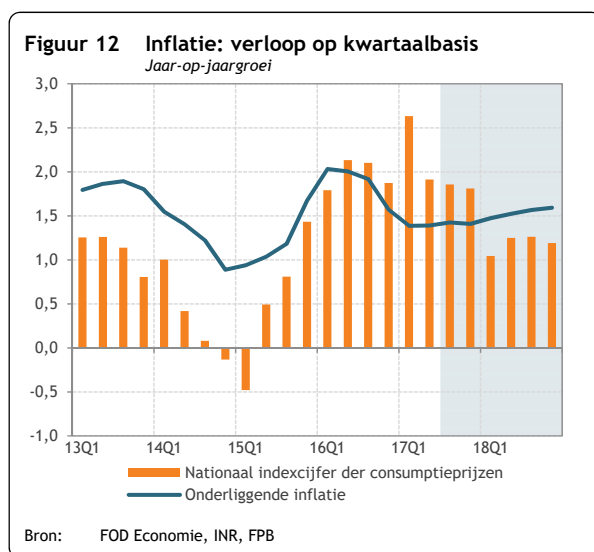

Het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans zou dit jaar op 0,5 % van het bbp uitkomen, maar in 2018 worden teruggedrongen tot 0,2 %. De combinatie van stabiele olieprijsen en de euro-appreciatie zorgt immers voor aanzienlijke ruilvoetwinsten.

3. Ontwikkeling van prijzen en lonen

3.1. Binnenlands prijsverloop

Hoewel de prijs voor ruwe olie in euro tijdens de eerste helft van 2016 gemiddeld ruim 30 % lager lag dan een jaar eerder, liep de Belgische inflatie¹⁴ op tot 2,2 % in juni 2016, terwijl ze midden 2015 nog rond 0,5 % schommelde. Die toename wordt voor meer dan de helft verklaard door het verloop van de elektriciteitsprijs. Die werd immers opwaarts beïnvloed door enkele maatregelen, waaronder de verhoging van de btw-voet van 6 % tot 21 % in september 2015, de verhoging van de bijdrage Energiefonds (Vlaams Gewest) van enkele euro's tot 100 euro of meer per jaar per gezin vanaf maart 2016 en de afschaffing van de zogenaamde 'gratis kWh' in het Vlaams Gewest in 2016¹⁵. Die maatregelen

hebben ook bijgedragen tot het matigen van de inflatie van midden 2016 tot midden 2017 aangezien ze na een jaar geen invloed meer hebben op het prijsstijgingstempo. Niettemin bleef de inflatie tijdens de eerste helft van 2017 in de buurt van 2 %¹⁶ omdat de jaar-op-jaargroei van de olieprijs in euro tijdens die periode fors toenam (van -20 % in juli 2016 tot gemiddeld 34 % tijdens de eerste helft van 2017).

Ook de tijdelijke toename van de onderliggende inflatie¹⁷ van het vierde kwartaal van 2015 tot het vierde kwartaal van 2016 en de daaropvolgende afkoeling worden grotendeels verklaard door

maatregelen zoals de toename van het inschrijvingsgeld voor het Vlaams hoger onderwijs en de invoering van de Euro 6-emissiestandaard voor nieuwe voertuigen. Na een periode van loonmatiging ontstaat er in 2017 en 2018 opnieuw ruimte voor een snellere groei van de (reële) lonen (zie deel 3.3.1.) waardoor de loonkosten opnieuw een positieve groei kennen. Daardoor zou de onderliggende inflatie geleidelijk aantrekken in de loop van 2018, al wordt die toename enigszins getemperd door de appreciatie van de euro.

Figuur 13 toont dat de inflatie in 2017 (2,1 %) nauwelijks hoger zou liggen dan in 2016 (2,0 %), maar dat de samenstelling fors verschilt. De beperktere bijdrage van de onderliggende inflatie en de 'andere componenten' wordt immers meer dan gecompenseerd door een hogere bijdrage van de energieprijzen. De olieprijs in euro zouden in 2017 immers gemiddeld 15 % hoger liggen dan in 2016, terwijl ze in

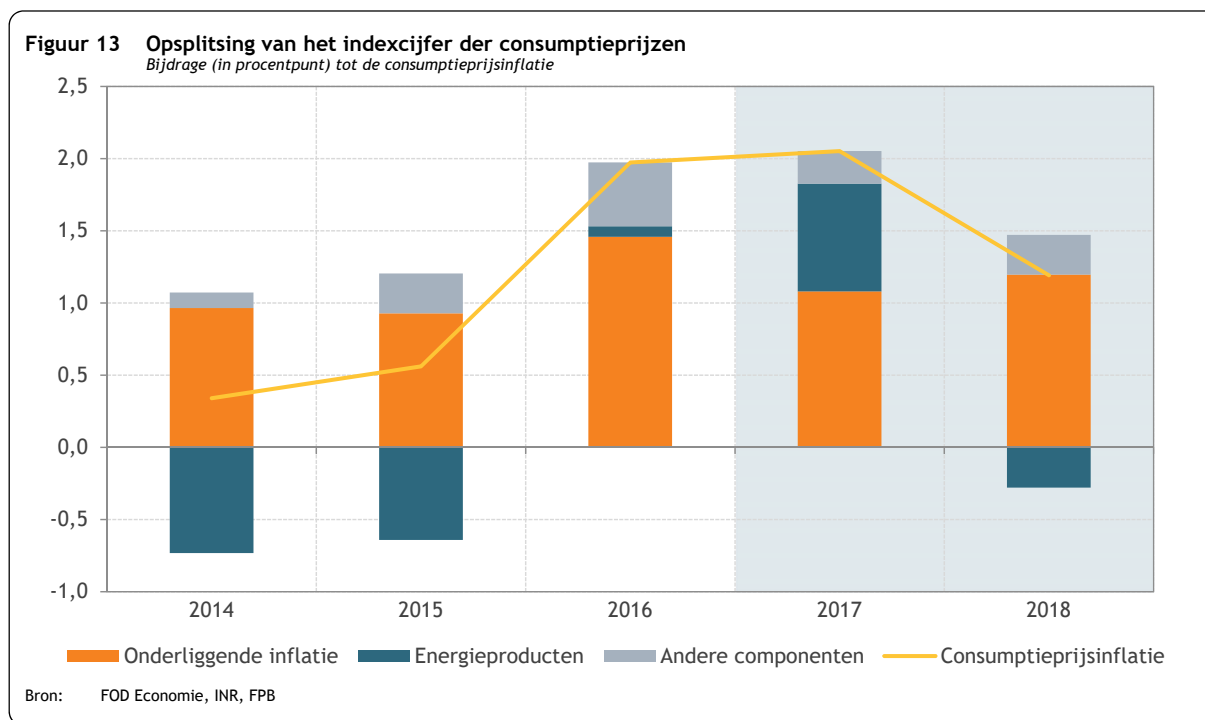
¹⁴ De inflatie wordt hier gemeten als de jaar-op-jaargroei van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen (NICP).

¹⁵ Hoewel de afschaffing gold vanaf januari 2016 werd ze pas in mei 2016 verrekend in het indexcijfer.

¹⁶ Met uitzondering van een uitschieter in het eerste kwartaal van 2017, toen de jaar-op-jaargroei van de Brentprijs in euro 63 % bereikte.

¹⁷ De onderliggende inflatie wordt berekend door het NICP te zuiveren voor de impact van prijsveranderingen van administratieve aard en het prijsverloop van traditioneel sterk volatiele componenten. Daarom worden de effecten van btw-wijzigingen, accijnzen en andere indirecte belastingen, de verkeersbelasting en het prijsverloop van waterverbruik, energie, tabak, alcoholhoudende dranken, vis en zeevruchten, vleesproducten en verse groenten en fruit uitgesloten bij de berekening van de onderliggende inflatie.

2016 nog gedaald waren ten opzichte van het voorgaande jaar. Daarenboven worden de accijnzen op benzine en diesel in 2017 opnieuw geïndexeerd en worden bijkomende accijnsverhogingen doorgevoerd op diesel. De opwaartse impact daarvan op de inflatie wordt evenwel getemperd door een gelijktijdige accijnsverlaging op benzine.¹⁸ In 2016 werden de accijnzen op alcoholische dranken fors verhoogd en lieten de prijzen voor verse groenten en fruit forse toenames optekenen. In 2017 zou de prijs van beide productcategorieën minder sterk toenemen waardoor de bijdrage van de 'andere componenten' tot de inflatie terugvalt.

In 2018 zou de inflatie sterk afkoelen tot 1,2 %. Die daling met 0,9 procentpunt ten opzichte van 2017 is bijna uitsluitend het gevolg van de evolutie van de energieprijzen. De prijs voor een vat ruwe olie in euro zou volgend jaar 6 % lager liggen dan dit jaar. De verdere toename van de accijnzen op diesel zorgt er echter voor dat de consumptieprijs van diesel toch licht toeneemt, terwijl de accijnsdaling op benzine de afname van de consumptieprijs van benzine versterkt.¹⁹ Binnen de energieproducten levert elektriciteit echter de grootste negatieve bijdrage tot de inflatie. Door een arrest van het Grondwettelijk Hof moet de zogenaamde 'bijdrage Energiefonds' worden afgeschaft vanaf januari 2018.²⁰ Terwijl die bijdrage van maart 2016 tot februari 2017 nog een opwaartse invloed had van ongeveer 0,3 procentpunt

¹⁸ Concreet worden de accijnzen op diesel sinds eind 2015 verhoogd d.m.v. het cliquet-systeem tot een vooraf bepaalde drempel bereikt wordt. Nadien worden verdere prijsdalingen aan de pomp eveneens omgezet in accijnsstijgingen op diesel tot een tweede drempel bereikt wordt, maar tijdens die fase worden tegelijkertijd 'begrotingsneutrale' accijnsdalingen op benzine doorgevoerd. Aangezien de Belgische consument meer diesel dan benzine verbruikt, bedraagt de accijnsdaling op benzine tijdens de tweede fase meer dan het drievoud van de accijnstoename op diesel. In 2017 zouden de accijnzen op diesel door toepassing van dat systeem in totaal met 22,32 euro per 1000 liter worden verhoogd en zouden de accijnzen op benzine met 18,14 euro per 1000 liter worden verlaagd.

¹⁹ Zonder rekening te houden met de indexering op 1 januari 2018, zouden de accijnzen op diesel in 2018 in totaal met 54,52 euro per 1000 liter worden verhoogd, terwijl de accijnzen op benzine in totaal met 18,14 euro per 1000 liter zouden worden verlaagd.

²⁰ Het Grondwettelijk Hof oordeelt in Arrest nr. 83/2017 dat het feit dat de 'bijdrage Energiefonds' sinds de verhoging in maart 2016 ook afhankelijk is van het verbruik, ervoor zorgt dat de bijdrage moet beschouwd worden als een belasting op het verbruik (en niet meer als een belasting per afnamepunt). Aangezien het verbruik reeds belast wordt op federaal niveau, mag het niet meer belast worden door de gewesten ('non bis in idem'-principe).

op de inflatie, zal de afschaffing ervan een even grote neerwaartse invloed uitoefenen op de inflatie in 2018. In deze vooruitzichten wordt geen rekening gehouden met eventuele compenserende maatregelen omdat er daartoe nog geen formele beslissingen genomen zijn. Dat impliceert een opwaarts risico voor de inflatievooruitzichten voor 2018. Een aantal begrotingsmaatregelen doen de inflatie in 2018 licht toenemen, nl. de verhoging van de zogenaamde suikertaks (die de onderliggende inflatie opdrijft) en de verhoging van de accijnzen op tabak (die de bijdrage van de 'andere componenten' tot de inflatie beïnvloedt).

In het Waals Gewest werd beslist om de zogenaamde 'redevance télévision' af te schaffen in 2018. Die maatregel oefent een neerwaartse invloed uit op de deflator van de particuliere consumptie, maar zal zonder gevolgen blijven voor de nationale consumptieprijsindex. Dat impliceert een groeiverschil tussen beide variabelen in 2018.

De groei van de gezondheidsindex, die geen rekening houdt met het prijsverloop van tabak, alcoholische dranken, benzine en diesel, zou zowel in 2017 (1,8 %) als in 2018 (1,1 %) beperkter zijn dan de inflatie (respectievelijk 2,1 % en 1,2 %).

3.2. Indexering van de overheidslonen en de sociale uitkeringen

In mei 2017 werd de spilindex (die toen 103,04 bedroeg) overschreden door de afgevlakte gezondheidsindex²¹. Bijgevolg werden de sociale uitkeringen en de overheidslonen respectievelijk in juni en in juli 2017 met 2 % verhoogd. Rekening houdend met het maandelijkse verloop van de gezondheidsindex zou de huidige spilindex (105,10) niet worden overschreden in 2017 of in 2018.

3.3. Loonontwikkeling in de marktsector

3.3.1. Ontwikkeling van de loonkosten

Hoewel de wet van 28 april 2015 tot instelling van de maximale marge voor loonkostenontwikkeling voor de jaren 2015 en 2016²² enige ruimte liet om de conventionele lonen in 2016 te verhogen, bleven de conventionele lonen zowel in 2015 als in 2016 zo goed als ongewijzigd. De beperkte stijging van de bruto-uurlonen vóór indexering (0,3 % in 2015 en in 2016) was het gevolg van de zogenaamde loondrift, die onder andere wijzigingen in de werkgelegenheidsstructuur bevat en loonsverhogingen die door de werkgever buiten een CAO om worden toegekend. De indexering van de lonen in de marktsector bleef uitermate beperkt als gevolg van de indexsprong, die aanleiding gaf tot een blokkering van de afgevlakte gezondheidsindex van april 2015 tot maart 2016. Hoewel de nominale bruto-uurlonen toenemen met 0,5 % in 2015 en met 0,8 % in 2016, werden een nulgroei van de nominale uurloonkosten in 2015 en een daling met 0,8 % in 2016 opgetekend. Dat groeiverschil wordt verklaard door een daling van de werkgeversbijdragen (zie deel 3.3.2.).

²¹ Die wordt sinds april 2016 berekend als het 4-maandelijks voortschrijdend gemiddelde van de gezondheidsindex, vermenigvuldigd met 0,98.

²² Zie Belgisch Staatsblad van 30 april 2015, blz. 24159.

Tabel 1 Opbouw van de loonkosten in de marktsector
Groeivoeten in %

	2015	2016	2017	2018
Nominale uurloonkosten na aftrek van loonsubsidies ^a	-0,1	-0,8	1,4	1,9
Nominale uurloonkosten	0,0	-0,8	1,3	1,9
Verhoging als gevolg van				
- Bruto-uurloonstijging vóór indexering ^b	0,3	0,3	0,4	0,7
- Indexering	0,2	0,5	1,4	1,5
- Totale werkgeversbijdragen ^c	-0,5	-1,6	-0,5	-0,3

a. In nationale rekeningen opgesteld volgens het ESR 2010 worden loonsubsidies en doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen niet in mindering gebracht van de loonkosten, maar geboekt als niet-productgebonden subsidies.

b. Conventionele loonstijgingen vóór indexering plus loondrift.

c. Wettelijke, extralegale en toegerekende werkgeversbijdragen.

Het interprofessioneel akkoord voor de periode 2017-2018 voorziet een onderhandelingsmarge voor de lonen op sectoraal niveau van 1,1 % (bovenop indexeringen en baremieke verhogingen). Uit de beschikbare gegevens kan worden afgeleid dat de toename van de conventionele lonen en de bruto-uurlonen tijdens de eerste helft van 2017 zeer beperkt was. Uit de reeds afgesloten cao's blijkt bovendien dat heel wat paritaire comités de marge van 1,1 % uitputten, maar dat de lonen pas worden verhoogd tijdens de tweede helft van 2017. Daarom wordt in deze vooruitzichten rekening gehouden met een toename van de bruto-uurlonen vóór indexering van slechts 0,4 % in 2017 en een meer uitgesproken stijging van 0,7 % in 2018.

Sinds april 2016 is de indexsprong achter de rug en neemt de afgevlakte gezondheidsindex opnieuw toe. De indexering in de marktsector volgt vanaf 2017 dus opnieuw met vertraging de evolutie van de gezondheidsindex. In 2017 zou de indexering (1,4 %) lager uitkomen dan de groei van de gezondheidsindex (1,8 %), maar in 2018 zou de indexering (1,5 %) de groei van de gezondheidsindex (1,1 %) overstijgen. Over beide jaren samen komt de groei van de gezondheidsindex bijgevolg overeen met de indexering.

De werkgeversbijdragen zouden zowel in 2017 als in 2018 een negatieve bijdrage leveren tot de groei van de uurloonkosten. In 2017 is dat bijna uitsluitend het gevolg van een daling van de impliciete werkgeversbijdragevoet in strikte zin²³. Die wordt immers nog beïnvloed door de daling van de faciale werkgeversbijdragevoeten die inging in het tweede kwartaal van 2016 en dus in 2017 voor het eerst op een volledig jaar van toepassing is. In 2018 worden de faciale voeten opnieuw verlaagd, maar dat is veel minder zichtbaar in de impliciete werkgeversbijdragevoet in strikte zin dan in 2017 omdat tegelijk een pakket werkgeversbijdrageverminderingen worden afgeschaft (zie deel 3.3.2.). De werkgeversbijdragevoet in ruime zin²⁴ zou in 2018 sterker dalen dan de voet in strikte zin doordat de verdere daling van het aantal werklozen met bedrijfstoelag een neerwaartse druk uitoefent op de toegerekende werkgeversbijdragen.

²³ Werkgeversbijdragen ontvangen door de sociale zekerheid vóór aftrek van doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen, uitgedrukt in procent van de brutoloonmassa.

²⁴ Werkgeversbijdragen ontvangen door de federale overheid, extralegale en toegerekende bijdragen, uitgedrukt in procent van de brutoloonmassa.

3.3.2. Werkgeversbijdrageverminderingen en loonsubsidies 2017-2018²⁵

De wettelijke werkgeversbijdragevoeten dalen in 2017-2018, vooral als gevolg van de faciale voeten en in mindere mate via verminderingen t.o.v. de faciale voeten. De faciale werkgeversbijdragevoeten dalen in twee stappen (zie lijn 2 in tabel 2 voor de ex ante budgettaire kosten): vanaf het tweede kwartaal van 2016 met 2,4 procentpunt (en dus pas in 2017 een gans jaar van kracht) en bijkomend met 5 procentpunt in 2018. In 2017 stijgen de structurele werkgeversbijdrageverminderingen (inbegrepen in lijn 1) dankzij de stijgende werkgelegenheid, de versterking van de specifieke verminderingen voor de laagverloonden in alle bedrijfstakken en, ten slotte, de verhoging van de algemeen-forfaitaire verminderingen in de non-profitsector en de beschutte werkplaatsen die de loonmatigingsbijdrage niet verschuldigd zijn. In 2018 daarentegen dalen de structurele werkgeversbijdrageverminderingen – ondanks de versterking van de specifieke verminderingen voor de laagverloonden in de profitsector en de beschutte werkplaatsen die de loonmatigingsbijdrage verschuldigd zijn – omdat voor die werknemers de algemeen-forfaitaire vermindering en de specifieke verminderingen voor de hoogverloonden worden afgeschaft. Wel wordt uit het pakket specifieke werkgeversbijdrageverminderingen voor de bouwsector (inbegrepen in lijn 1), bedoeld voor 2020, 100 miljoen gelicht en vervroegd toegekend in 2018.

Tabel 2 Lastenverlagingen voor de ondernemingen en de gezinnen
In miljoen euro

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Structurele werkgeversbijdrageverminderingen (algemeen-forfaitair, laagverloonden, hoogverloonden, specifiek bouwsector) en doelgroepverminderingen (excl. gesubsidieerde contractuelen), waarvan o.a.	4944	5114	5383	5519	5792	5959	2480
1a. (p.m.) Federale en regionale doelgroepen	1038	975	1049	1060	1172	1254	1292
1b. (p.m.) Regionale doelgroepen	0	0	0	828	854	864	894
2. Werkgeversbijdrageverminderingen als gevolg van veranderingen in de faciale wettelijke voeten	0	0	0	0	1578	2148	6793
3. Loonsubsidies (excl. werkgeversbijdrageverminderingen voor doelgroepen) + Niet door te storten werknemersbijdragen, waarvan o.a.	6317	6243	6429	6521	6529	6536	6750
3a. Sociale maribel	911	912	946	964	1038	1087	1172
3b. Activeringen	463	218	232	252	259	229	200
3c. Dienstencheques	1595	1649	1617	1641	1744	1822	1895
3d. Nacht- en ploegenarbeid + Overuren	1130	1164	1197	1191	1572	1661	1709
3e. Algemene korting doorstorting bedrijfsvoorheffing	970	988	1013	1030	378	156	162
p.m. waarvan toegekend door de gewesten	0	0	0	1909	2021	2068	2110
4. (=1+2+3) Totaal ten gunste van werkgevers	11260	11357	11812	12041	13898	14642	16023
p.m. waarvan toegekend door de gewesten	0	0	0	2737	2874	2932	3005
5. Werknemersbijdrageverminderingen	720	849	842	887	979	1085	1055

²⁵ De inschatting van de bijdrageverminderingen en loonsubsidies ten gunste van de ondernemingen en de gezinnen in 2017-2018 is gebaseerd op de taxshift van de federale overheid (met maatregelen m.b.t. de structurele vermindering, faciale bijdragevoeten, eerste aanwervingen, sociale maribel, algemene subsidie, nacht- en ploegenarbeid, werkbonus), op de hervormingen van het arbeidskostenbeleid in de drie gewesten, op de recentste RSZ-gegevens m.b.t. de bijdrageverminderingen (eerste kwartaal 2017) en op de notificaties van juli 2017 m.b.t. de lastenverlagingen ten voordele van de bouwsector.

In 2017 dalen de algemene loonsubsidies (algemene korting op de doorstorting van de bedrijfsvoorheffing, zie lijn 3e) en stijgen de nacht- en ploegenarbeidloonsubsidies (inbegrepen in lijn 3d), omdat de veranderingen anno 2016 in de parameters van die twee maatregelen (afschaffing voor de meeste werknemers in de profitsector resp. verhoging van de subsidievoeten) pas in 2017 op kruissnelheid komen. De socialemaribelsubsidies (lijn 3a) stijgen als gevolg van de taxshift.

De doelgroepverminderingen van de werkgeversbijdragen voor de profitsector (lijn 1a) worden bepaald door de versterking van het luik ‘eerste aanwervingen’ via de federale taxshift en door de hervormingen van het regionale arbeidskostenbeleid²⁶ in Vlaanderen (sinds de tweede helft van 2016) en Wallonië (tweede helft van 2017). Ook houden we rekening met de striktere criteria voor de doelgroepverminderingen voor de ouderen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (vierde kwartaal van 2016). Bij gebrek aan concrete informatie veronderstellen we dat de andere modaliteiten van het arbeidskostenbeleid in het BHG niet zullen wijzigen vóór 2019. Per saldo zullen de regionale doelgroepverminderingen licht stijgen (lijn 1b).

Het Vlaamse beleid verschuift het budget voor arbeidskostenverminderingen naar doelgroepverminderingen voor oudere werknemers en laaggeschoolden ten koste van andere doelgroepverminderingen en activeringsvergoedingen. De vrijstelling van doorstorting van de wettelijke werknemersbijdragen in de sector van de koopvaardij en de zeesleepvaart maakt het nodig dat het budget voor arbeidskostenverminderingen licht wordt opgetrokken. Het Waalse beleid zal zich geleidelijk richten op doelgroepverminderingen voor oudere werknemers en activeringsvergoedingen voor langdurig werklozen en jonge laaggeschoolden ten koste van de meeste andere doelgroepverminderingen. Per saldo zullen de activeringen (lijn 3b) in de drie gewesten samen dalen in 2017 en 2018. Die daling houdt geen rekening met de principiële doch niet gekwantificeerde beslissing van het BHG om vanaf oktober 2017 meer in te zetten op activeringsvergoedingen.

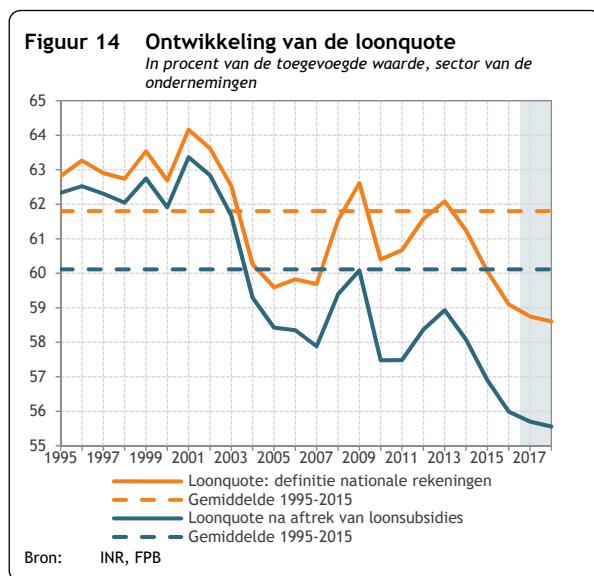
De robuuste vraag naar huishoudelijke diensten verhoogt het gebruik van de dienstencheques en de loonsubsidies die daaraan gekoppeld zijn (lijn 3c).

In 2017 stijgen de werknemersbijdrageverminderingen voor laagverloonden in het kader van de werkbonus (lijn 5) alsnog dankzij de stijgende werkgelegenheid. In 2018 dalen ze echter omdat onder invloed van de brutoloonstijgingen vóór indexering minder werknemers in aanmerking komen voor de maatregel en het voordeel voor de rechthebbende werknemers kleiner wordt.

²⁶ Daarbij doven een aantal maatregelen uit tegen eind 2018 (Vlaanderen) of midden 2020 (Wallonië) en worden andere maatregelen ingevoerd of versterkt.

3.3.3. Ontwikkeling van de loonquote

Volgens de regels die gehanteerd worden om de nationale rekeningen op te stellen (ESR 2010), worden zowel doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen als loonsubsidies (kortingen op de door te storten bedrijfsvoorheffing) geboekt als niet-productgebonden subsidies. Dat betekent dat niet alle loonlastenverlagingen waarvan de werkgevers genieten in mindering worden gebracht van de loonkosten die worden geregistreerd in de nationale rekeningen. De loonquote²⁷ – berekend volgens de definities van de nationale rekeningen – ligt dan ook hoger dan de loonquote die rekening houdt met loonsubsidies en doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen (zie figuur 14). Bovendien is het onderlinge verschil sterk toegenomen sinds 2003.

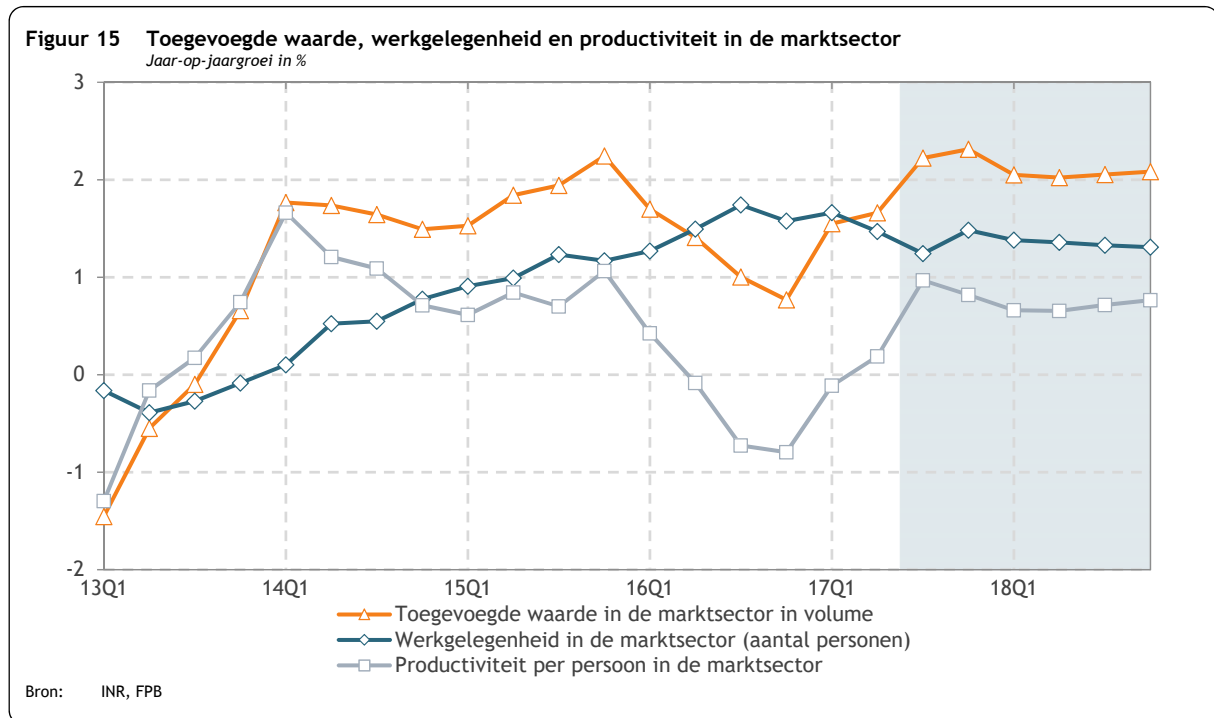
Sinds 2014 wordt de evolutie van de loonkosten in België beheerst door het loonmatigingsbeleid. In het kader daarvan werden de conventionele lonen geblokkeerd in 2014 en 2015. Daarenboven werd de afgevlakte gezondheidsindex, die als referentie wordt gebruikt om lonen (en sociale uitkeringen) te indexeren van april 2015 tot en met maart 2016 geblokkeerd op het niveau van maart 2015 in het kader van de indexsprong. Tot slot werden de faciale voeten voor de werkgeversbijdragen verlaagd in het tweede kwartaal van 2016 in het kader van de taxshift. Dat pakket maatregelen zorgde ervoor dat de loonquote in 2016 (volgens beide definities) bijna 3 procentpunt lager lag dan

in 2013. Hoewel de indexsprong achter de rug is en het recent afgesloten Interprofessioneel akkoord 2017-2018 opnieuw ruimte creëert voor loonstijgingen op sectoraal niveau (zie deel 3.1.) zou de loonquote in 2017 en in 2018 verder dalen, weliswaar in mindere mate dan tijdens de voorbije jaren. In 2017 zorgt de evolutie van de werkgeversbijdragen ervoor dat de reële uurloonkosten dalen, terwijl ze in 2018 licht toenemen door een groeiversnelling van de brutolonen en een minder negatieve bijdrage van de werkgeversbijdragen tot de groei van de uurloonkosten (zie deel 3.1.). Over beide jaren samen kennen de reële uurloonkosten een nulgroei, wat in combinatie met een bescheiden groei van de productiviteit per gewerkt uur zorgt voor een verdere afname van de loonquote.

²⁷ De loonquote wordt hier berekend als het aandeel van de loonkosten in de toegevoegde waarde van de institutionele sector van de ondernemingen.

4. Arbeidsmarkt

In jaargemiddelden viel de groei van de toegevoegde waarde in de marktsector terug van 1,9 % in 2015 tot 1,2 % in 2016. Tijdens het laatste kwartaal van 2016 en het eerste kwartaal van 2017 trok de groei echter fors aan (tot respectievelijk 0,4 % en 0,7 %); vanaf het tweede kwartaal van dit jaar zou die zich vrijwel stabiliseren rond 0,5 % per kwartaal. De jaargroei versnelt daardoor in 2017 tot 1,9 % en zou volgend jaar 2,0 % bedragen.

Onder invloed van afnemende reële arbeidskosten²⁸ daalde de productiviteit per uur vorig jaar (-0,5 %), terwijl die in 2015 nog groeide met 1,1 %. Ondanks de economische groeivertraging, verdubbelde daardoor de groei van het arbeidsvolume in de marktsector (van 0,8 % in 2015 tot 1,8 % in 2016). De hoofdelijke werkgelegenheidsgroei trok weliswaar minder sterk aan (van 1,1 % tot 1,5 %), omdat de gemiddelde arbeidsduur vorig jaar opliep (met 0,2 %), terwijl die in 2015 nog met 0,3 % daalde, mede door een eenmalige opstoot in het aantal deeltijdse tijdskredieten. Een grote groep werknemers nam eind 2014 op de valreep nog zijn toevlucht tot deeltijds tijdskrediet vooraleer de strengere regelgeving van kracht zou worden (afschaffing van het tijdskrediet zonder motief; verdere verhoging van de instapleeftijd voor het eindeloopbaantijdskrediet). Sinds midden 2015 zorgt de verstrenging van de regelgeving echter voor een geleidelijke afname van het aantal personen met een deeltijds tijdskrediet, wat een opwaartse impact heeft op de evolutie van de gemiddelde arbeidsduur.

De verbetering in de werkgelegenheidsevolutie liet zich tijdens de afgelopen twee jaar ook voelen in de verwerkende nijverheid en de bouwnijverheid. De werkgelegenheid in de verwerkende nijverheid bleef in de periode 2012-2014 gevoelig dalen, maar stabiliseerde zich midden 2015. In de bouwnijverheid stond de loontrekkende werkgelegenheid de voorbije jaren sterk onder druk omdat steeds meer een

²⁸ Arbeidskosten gecorrigeerd voor loonsubsidies en gedeïndeerd met de deflator van de toegevoegde waarde.

beroep werd gedaan op gedetacheerde arbeidskrachten. De aanhoudende terugval van het aantal arbeidsplaatsen in die bedrijfstak – die begon in het eerste kwartaal van 2012 – kwam tot stilstand einde 2015. Zowel in de verwerkende nijverheid als in de bouwnijverheid neemt de loontrekkende werkgelegenheid nu licht toe sinds het eerste kwartaal van 2016. Een kentering ten gunste is verder ook merkbaar in de bedrijfstakken ‘transport en communicatie’, waar de loontrekkende werkgelegenheid zich stabiliseerde tijdens de jaren 2014-2015, maar aantrekt sinds begin 2016.

Dit jaar en volgend jaar zou de productiviteitsgroei per uur enigszins hernemen (tot respectievelijk 0,3 % en 0,7 %) onder invloed van oplopende reële arbeidskosten. Ondanks de hogere economische groei, zwakt de groei van het arbeidsvolume daardoor licht af (tot respectievelijk 1,6 % en 1,3 %). De verdere toename van het aantal dienstenchequejobs werkt arbeidsduurverlagend, maar wordt gecompenseerd door de restrictieve maatregelen inzake tijdskrediet en tijdelijke werkloosheid en door de bijkomende mogelijkheden om vrijwillig extra overuren te presteren, zoals voorzien in de wet Werkbaar Wendbaar Werk. Bij een nagenoeg ongewijzigde gemiddelde arbeidsduur (0,1 % groei in 2017, stabilisatie in 2018), blijft de groei van de marktwerkgelegenheid constant in 2017 (1,5 %), maar verliest die licht aan dynamiek in 2018 (1,3 %).

De werkgelegenheid bij de overheid steeg in 2016 met 2 300 personen, onder invloed van het nog steeds toenemend aantal arbeidsplaatsen in het onderwijs. De werkgelegenheid kromp in de administraties van gemeenschappen en gewesten en lokale besturen en bij landsverdediging ten gevolge van de beperkingen op de vervanging van natuurlijke afvloeiingen. In de administratie bij de federale overheid stabiliseerde het aantal arbeidsplaatsen zich omdat het effect van de saneringsmaatregelen werd gecompenseerd door nieuwe aanwervingen in het kader van de strijd tegen het terrorisme. In 2017 stabiliseert de overheidswerkgelegenheid zich, ondanks de daling van het aantal arbeidsplaatsen in de administratie en bij landsverdediging (het gevolg van de besparingsmaatregelen die reeds werden genomen op de diverse beleidsniveaus). In het onderwijs zou de werkgelegenheid immers vrij gevoelig

toenemen, rekening houdend met de evolutie van de schoolbevolking, met de beschikbare budgettaire informatie bij de gemeenschappen en met het ‘Pacte pour un enseignement d’excellence’ waartoe beslist werd in de Franse Gemeenschap. In 2018 zou de werkgelegenheid bij de overheid afnemen met 2 900 personen: het aantal arbeidsplaatsen in de administratie en bij landsverdediging blijft dalen (het gevolg van de maatregelen die al werden genomen op de verscheidene beleidsniveaus), terwijl de toename in het onderwijs vertraagt (rekening houdend met een minder sterke groei van de schoolbevolking).

De toename van de werkende bevolking versnelde vorig jaar aanzienlijk (van +41 500 personen in 2015 tot +59 200 personen in 2016). Die versnelling kwam op het conto van de marktsector, waar de economische groei een sterk arbeidsintensief karakter kreeg. Ook dit en volgend jaar blijft de werkende bevolking fors toenemen (respectievelijk +55 800 en +48 300 personen), ondanks de lichte afzwakking van de werkgelegenheidsdynamiek in de marktsector en de terugval in de overheidswerkgelegenheid. De werkgelegenheidsgraad²⁹ steeg vorig jaar van 64,2 % tot 64,9 % en zou ook dit en volgend jaar vrijwel even sterk toenemen (tot 65,5 % in 2017 en tot 66,1 % in 2018), wat de gecumuleerde toename sinds 2013 op 2,5 procentpunt brengt.

Daarbij zijn we ervan uitgegaan dat – conform de jongste Demografische vooruitzichten³⁰ – de toename van de bevolking op arbeidsleeftijd vorig jaar licht zou zijn versneld (van +15 600 personen in 2015 tot +20 800 personen in 2016) onder invloed van een stijgend extern migratiesaldo. Het extern migratiesaldo zou dit jaar nagenoeg ongewijzigd blijven, maar omdat een meer bevolkte cohorte de leeftijd van 65 jaar bereikt, zou de bevolking op arbeidsleeftijd iets minder sterk toenemen (+17 200 personen). Die toename zou volgend jaar verder afzakken (tot +8 100 personen) omdat dan ook het extern migratiesaldo terugvalt³¹.

De groei van het arbeidsaanbod³² verdubbelde vorig jaar in vergelijking met 2015 (tot +0,5 %; +27 600 personen), dankzij de gunstigere bijdrage van veranderingen in de activiteitsgraden. De toename van de activiteitsgraden in de oudere leeftijdsklassen werd ondersteund door de eindeloopbaanmaatregelen, terwijl de evolutie van de activiteitsgraden in de overige leeftijdsklassen minder negatief werd, naarmate de hervormingen in het stelsel van inschakelingsuitkeringen op kruissnelheid kwamen. De macro-economische activiteitsgraad steeg van 72,85 % in 2015 tot 73,0 % in 2016 en zou – onder invloed van de sterke verhoging van de participatie in de hoogste leeftijdsklassen – ook dit en volgend jaar blijven klimmen (tot respectievelijk 73,1 % en 73,3 %³³). De groei van het arbeidsaanbod zou nochtans licht terugvallen (tot 0,4 % per jaar; toenames van respectievelijk 20 700 en 21 400 personen) omdat de bijdrage van de demografische veranderingen aan die groei afneemt.

²⁹ Administratief concept: verhouding tussen totale werkende bevolking (volgens definitie nationale rekeningen) en bevolking op arbeidsleeftijd (15 tot 64 jaar).

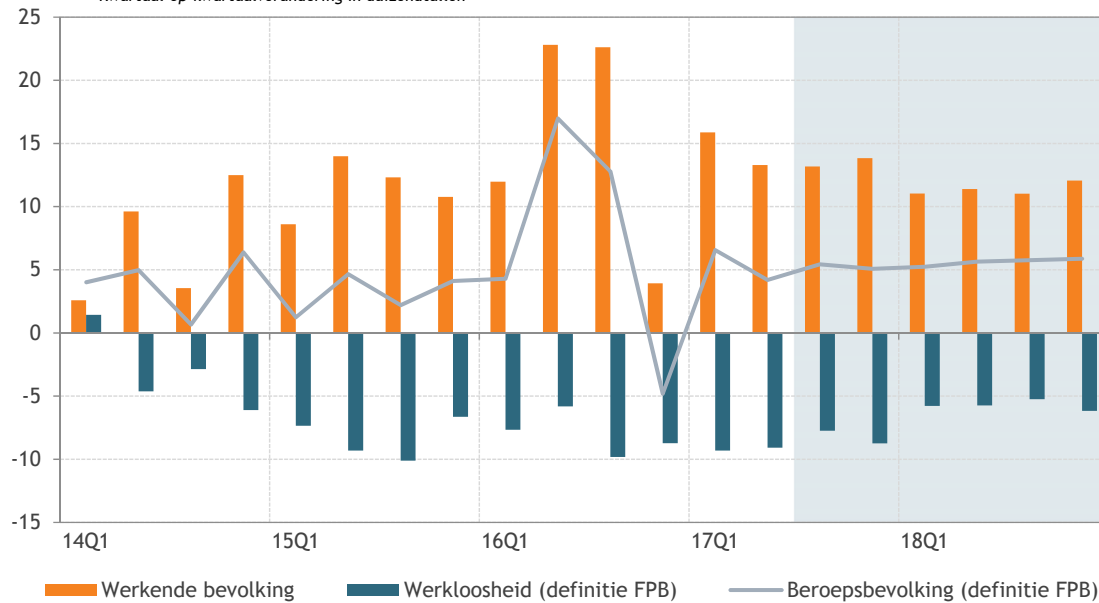
³⁰ Demografische vooruitzichten 2016-2060. Bevolking en huishoudens. Federaal Planbureau en Algemene Directie Statistiek, maart 2017.

³¹ Inmiddels zijn er nieuwe observaties beschikbaar, die aangeven dat op 1 januari 2017 de bevolking op arbeidsleeftijd 9 100 personen minder telde dan in de Demografische vooruitzichten 2016-2060 van maart 2017. Bij ongewijzigde hypothesen over de verdere demografische ontwikkeling, zou de bevolking op arbeidsleeftijd in jaargemiddelden dus minder sterk zijn gestegen in 2016 en minder sterk stijgen in 2017 dan aangenomen werd in de Demografische Vooruitzichten (en respectievelijk toenemen met +16 300 personen in 2016 en +13 000 personen in 2017). Dat betekent ook dat het niveau van de werkgelegenheidsgraad vanaf 2017 0,1 procentpunt hoger zou kunnen uitvallen dan eerder vermeld.

³² Volgens definitie FPB (beroepsbevolking inclusief ‘oudere werklozen’).

³³ Rekening houdend met de nieuwe observaties voor de bevolking op arbeidsleeftijd, zou ook de activiteitsgraad vanaf 2017 0,1 procentpunt hoger kunnen liggen dan in deze raming.

Figuur 17 Ontwikkeling van de werkende bevolking, de werkloosheid en de beroepsbevolking
Kwartaal-op-kwartaalverandering in duizendtallen

Bron: INR, RVA, FPB

De daling van de werkloosheid³⁴, die was ingezet in het tweede kwartaal van 2014, versnelde opmerkelijk in de loop van 2015. Dat die afname zo sterk was, was deels het gevolg van de hervormingen in het stelsel van inschakelingsuitkeringen. Die hervormingen gingen weliswaar gepaard met een sterk negatief effect op de activiteitsgraden in de betrokken leeftijdsklassen. De daling van de werkloosheid vertraagde enigszins in de eerste helft van 2016, maar hernam in de tweede jaarhelft. Zij was toen vooral het gevolg van het arbeidsintensief karakter van de groei in de marktsector, dat in de hand werd gewerkt door de arbeidskostenverlagende maatregelen. Jaargemiddeld daalde de werkloosheid in 2016 met 31 600 personen en slonk de werkloosheidsgraad van 11,8 % tot 11,2 %.

Tijdens de eerste jaarhelft van 2017 bleef de werkloosheid even sterk dalen als aan het einde van vorig jaar, een dalingstempo dat ook tijdens de tweede jaarhelft vrijwel ongewijzigd zou blijven. In jaargemiddelden bedraagt de afname 35 100 personen in 2017, terwijl de werkloosheidsgraad terugvalt tot 10,6 %. Volgend jaar zou de groei van de werkgelegenheid enigszins afzakken onder impuls van de herneming van de productiviteitsgroei in de marktsector en de afname van de overheids-werkgelegenheid. Bij een vrijwel ongewijzigde groei van de beroepsbevolking zou de werkloosheid dan in een trager tempo dalen, hoewel ook dan de afname in jaargemiddelden fors blijft (-27 000 personen) en de werkloosheidsgraad krimpt tot 9,9 %. De 'geharmoniseerde' werkloosheidsgraad, die door Eurostat gehanteerd wordt (gemeten aan de hand van EAK-cijfers), daalde vorig jaar tot 7,9 % en zou dit en volgend jaar verder terugvallen, tot respectievelijk 7,4 % en 7,1 %³⁵.

³⁴ Volgens definitie FPB (inclusief 'oudere werklozen').

³⁵ Daarbij moet opgemerkt worden dat in 2017 de manier waarop gegevens verzameld worden in de Belgische EAK grondig werd hervormd. Er wordt vanaf dit jaar gewerkt met een roterend panel en er wordt gebruikgemaakt van herziene weegmethoden. Dat zorgt voor een breuk in de reeksen vanaf het eerste kwartaal van 2017. Zo lag de geharmoniseerde werkloosheidsgraad in het eerste kwartaal van 2017 afgerond 0,5 procentpunt hoger dan wat verwacht kon worden op basis van de kwartaalevolutie in de administratieve werkloosheidsgraad.

Bijlage

Tabel A	Internationale omgeving en financiële indicatoren
Tabel B.1	Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen
Tabel B.2	Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën in volume
Tabel B.3	Deflatoren van het bbp en belangrijkste bestedingscategorieën
Tabel B.4	Loonmassa in de marktsector: evolutie en determinanten
Tabel B.5	Situatie op de arbeidsmarkt
Tabel B.5bis	Situatie op de arbeidsmarkt – detail
Tabel B.6	Rekening van de particulieren
Tabel B.7	Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren
Tabel B.8	Rekening van de ondernemingen
Tabel B.9	Verrichtingen met het buitenland

Tabel A Internationale omgeving en financiële indicatoren
Groeivoeten - tenzij anders vermeld

	2015	2016	2017	2018
Volume buitenlandse afzetmarkten van België	5,0	2,9	4,7	4,1
Nominale effectieve wisselkoers voor België (1) (2)	-2,6	1,5	1,1	1,7
Wisselkoers van de euro in dollar (aantal dollars voor 100 euro) (2)	111,0	110,6	113,6	121,8
Wereldhandelsprijzen				
Goederen excl. energie (in euro) (3)	7,3	-0,6	-0,4	-0,3
Energie (Brent-olieprijs: USD per barrel)	52,5	43,8	51,5	51,8
Rentevoeten eurogebied (peil)				
Korte rente (Euribor, 3 maanden) (2)	0,0	-0,3	-0,3	-0,3
Lange rente (10 jaar) (2) (4)	1,0	0,7	1,0	1,1

(1) Een positief (negatief) teken wijst op een appreciatie (depreciatie)

(2) Toekomstige waarden: technische hypothese berekend op basis van termijnkoersen

(3) Gewogen gemiddelde van de goederenuitvoerprijzen (excl. energie) van onze handelspartners

(4) Gewogen gemiddelde voor de landen van de eurozone

Tabel B.1 Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën tegen lopende prijzen
In miljard euro

	2015	2016	2017	2018
Consumptieve bestedingen van de particulieren	210,15	215,98	223,49	230,16
Consumptieve bestedingen van de overheid	98,10	99,51	102,38	104,55
Bruto vaste kapitaalvorming	94,36	96,80	102,17	105,85
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	63,69	65,15	69,47	71,80
b. Overheidsinvesteringen	9,70	9,61	10,13	11,05
c. Investeringen in woongebouwen	20,96	22,05	22,57	22,99
Voorraadwijziging	0,89	-0,77	-0,98	-1,42
Totaal van de nationale bestedingen	403,50	411,52	427,06	439,15
Uitvoer van goederen en diensten	340,29	356,11	381,86	399,56
Invoer van goederen en diensten	333,44	346,02	372,38	388,41
Bruto binnenlands product	410,35	421,61	436,53	450,30

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

Tabel B.2 Bbp en belangrijkste bestedingscategorieën in volume
Groeivoeten

	2015	2016	2017	2018
Consumptieve bestedingen van de particulieren	1,1	1,2	1,6	1,8
Consumptieve bestedingen van de overheid	0,5	-0,1	0,8	0,7
Bruto vaste kapitaalvorming	2,4	1,7	3,7	2,9
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	3,1	1,2	4,6	2,7
b. Overheidsinvesteringen	1,9	-0,9	4,0	8,5
c. Investerings in woongebouwen	0,8	4,5	0,9	1,0
Voorraadwijziging (2)	0,3	0,1	-0,1	0,0
Totaal van de nationale bestedingen	1,5	1,1	1,8	1,8
Uitvoer van goederen en diensten	4,3	6,0	5,5	4,5
Invoer van goederen en diensten	4,3	6,0	5,7	4,8
Netto-uitvoer (2)	0,0	0,1	0,0	-0,1
Bruto binnenlands product	1,5	1,2	1,7	1,7

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bijdrage tot de groei van het bbp

Tabel B.3 Deflatoren van het bbp en de belangrijkste bestedingscategorieën
Groeivoeten

	2015	2016	2017	2018
Consumptieve bestedingen van de particulieren	0,3	1,6	1,8	1,1
Consumptieve bestedingen van de overheid	0,5	1,5	2,1	1,4
Bruto vaste kapitaalvorming	0,4	0,9	1,8	0,7
a. Bedrijfsinvesteringen (1)	0,5	1,1	2,0	0,7
b. Overheidsinvesteringen	-0,4	-0,1	1,3	0,5
c. Investerings in woongebouwen	0,3	0,7	1,4	0,9
Totaal van de nationale bestedingen	0,1	0,8	2,0	1,0
Uitvoer van goederen en diensten	-2,1	-1,3	1,7	0,1
Invoer van goederen en diensten	-3,1	-2,1	1,8	-0,4
Ruilvoet	1,0	0,9	-0,2	0,5
Bruto binnenlands product	0,9	1,5	1,8	1,5
<i>Pro memorie:</i>				
Deflator van de totale finale vraag	-0,9	-0,1	1,8	0,6
Bijdrage van:				
(a) Kosten van binnenlandse oorsprong = (a1)+(a2)+(a3)	0,5	0,8	1,0	0,8
(a1) Loonkosten per product	-0,2	0,0	0,3	0,3
(a2) Netto indirecte belastingen per product	0,0	0,3	0,1	0,1
(a3) Winstmarges per product (2)	0,6	0,5	0,5	0,4
(b) Invoerkosten	-1,4	-1,0	0,8	-0,2

(1) Inbegrepen zelfstandigen en izw's

(2) Bruto-exploitatieoverschot van de nationale economie en gemengd inkomen van de zelfstandigen

Tabel B.4 Loonmassa in de marktsector: evolutie en determinanten
Jaargemiddelde groeivoeten, tenzij anders vermeld

	2015	2016	2017	2018
<i>Loontrekkenden in de marktsector</i>				
Loonkosten per werkelijk arbeidsuur	0,0	-0,8	1,3	1,9
<i>p.m. idem, na aftrek van loonsubsidies (1)</i>	-0,1	-0,8	1,4	1,9
Loonkosten per persoon	-0,1	-0,5	1,6	2,0
Brutoloon per werkelijke arbeidsuur	0,5	0,8	1,8	2,2
Brutoloon per persoon	0,4	1,1	2,0	2,3
Indexering	0,2	0,5	1,4	1,5
Brutoloon per werkelijke arbeidsuur voor indexering	0,3	0,3	0,4	0,7
Brutoloon per persoon voor indexering	0,2	0,6	0,6	0,7
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal uren)	0,9	1,7	1,7	1,5
Werkgelegenheid loontrekkenden (in aantal personen)	1,0	1,4	1,5	1,4
Loonmassa inclusief werkgeversbijdragen (2)	0,9	0,9	3,1	3,4
Loonmassa exclusief werkgeversbijdragen	1,3	2,5	3,6	3,7
<i>Impliciete bijdragevoeten (in % van brutoloonmassa)</i>				
Werkgeversbijdragen (sensu lato) (2)	35,4	33,3	32,6	32,3
Werkgeversbijdragen (sensu stricto) (3)	24,8	23,2	22,6	22,4
Werknemersbijdragen (4)	10,8	10,7	10,6	10,7
<i>Impliciete nettobijdragevoet (in % van brutoloonmassa) (5)</i>	28,5	26,5	26,0	25,6
<i>Inflatie en indexering</i>				
Inflatie: nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	0,6	2,0	2,1	1,2
Inflatie: gezondheidsindex	1,0	2,1	1,8	1,1
Indexering lonen en wedden overheidssector	0,0	1,0	2,0	1,0
Indexering sociale prestaties	0,0	1,2	2,0	0,8
<i>Marktsector (loontrekkenden en zelfstandigen)</i>				
Toegevoegde waarde in volume	1,9	1,2	1,9	2,0
Arbeidsvolume (in aantal uren)	0,8	1,8	1,6	1,3
Productiviteit per werkelijke arbeidsuur	1,1	-0,5	0,3	0,7

(1) Volgens de methodologie van de nationale rekeningen, ESR 2010, moeten de loonsubsidies als een subsidie worden geregistreerd en niet als een rechtstreekse vermindering van de lasten op arbeid. Bij de definitie van de loonkosten worden zij dus niet in rekening gebracht. De loonsubsidies zijn van allerlei aard en worden door verschillende entiteiten van de overheid gefinancierd ((a) federale en gewestelijke doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen; (b) via de sociale zekerheid: Sociale Maribel, gesubsidieerde contractuelen ziekenhuizen, alternatieve financiering van de lastenverlagingen voor de non-profit, activering van werkloosheidsvergoedingen, dienstencheques, jongerenbonus non-profit, extra werkgelegenheid sociaal akkoord 2013; (c) via de federale fiscaliteit: nacht- en ploegenarbeid, overuren, algemene subsidie, onderzoekers, koopvaardij, zeevisserij, zeesleepvaart, baggeraars, sportlui; (d) via de gemeenschappen en gewesten: beschutte werkplaatsen, oudere werklozen (Vlaams Gewest), Prime à l'emploi (Waals Gewest)).

(2) Inclusief fictieve, extralegale en werkgeversbijdragen ontvangen door de federale overheid.

(3) Werkgeversbijdragen ontvangen door de sociale zekerheid, vóór aftrek van de doelgroepgerichte werkgeversbijdrageverminderingen.

(4) Exclusief vrijwillige werknemersbijdragen.

(5) Werkgeversbijdragen sensu lato verminderd met doelgroepgerichte bijdrageverminderingen en andere loonsubsidies.

Tabel B.5 Situatie op de arbeidsmarkt
Duizendtallen, jaargemiddelden

	2015	2016	2017	2018
I Totale bevolking (II+III)	11238,5	11300,3	11363,7	11421,8
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	7283,8	7304,6	7321,7	7329,8
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5932,1	5966,4	6009,1	6045,8
waarvan: werkloosheid met bedrijfstoelage (niet werkzoekend)	96,2	88,1	77,8	69,6
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	5306,3	5333,9	5354,6	5376,0
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4601,1	4660,4	4716,2	4764,5
(a) Loon- en weddetrekkenden	2985,4	3028,2	3073,7	3116,5
(b) Zelfstandigen	766,9	781,0	791,0	799,5
(c) Overheidsadministratie	848,8	851,2	851,5	848,5
V. Grensarbeid (saldo)	77,4	77,3	77,3	77,3
VI. Werkloosheid (concept FPB)	627,8	596,2	561,1	534,1
(a) Niet-werkende werkzoekenden (1)	578,7	553,4	529,6	513,2
waarvan: werkloosheid met bedrijfstoelage	5,7	6,4	7,0	8,0
(b) Oudere niet-werkzoekende UVW's (2)	49,1	42,8	31,4	21,0
Werkloosheidsgraad (VI/III)	11,8	11,2	10,5	9,9
Activiteitsgraad (III/I.bis)	72,9	73,0	73,1	73,3
Werkgelegenheidsgraad (IV+V/I.bis)	64,2	64,9	65,5	66,1
<i>Pro memorie</i>				
Werkloosheidsgraad (Eurostat-standaard)	8,5	7,9	7,4	7,1

(1) Exclusief PWA-werkgelegenheid

(2) Stat Info-definitie (op basis van betalingen)

Tabel B.5bis Situatie op de arbeidsmarkt - detail
Duizendtallen, jaargemiddelden

	2015	2016	2017	2018
I. Totale bevolking (II+III)	11238,5	11300,3	11363,7	11421,8
I.bis Bevolking op arbeidsleeftijd	7283,8	7304,6	7321,7	7329,8
II. Inactieve bevolking (concept FPB)	5932,1	5966,4	6009,1	6045,8
<i>waarvan met RVA-uitkering (1):</i>	163,5	149,1	135,7	126,2
- Vrijgestelden om sociale en familiale redenen	2,0	0,7	0,8	0,8
- Vrijgestelden om reden van studies	23,9	21,3	20,1	19,5
- Volledige loopbaanonderbreking (2)	21,7	20,2	18,9	18,3
- Werkloosheid met bedrijfstoelag (niet werkzoekend)	96,2	88,1	77,8	69,6
- Volledig werklozen in beroepsopleiding	19,7	18,8	18,1	18,1
III. Beroepsbevolking (concept FPB) (IV+V+VI)	5306,3	5333,9	5354,6	5376,0
IV. Binnenlandse werkgelegenheid	4601,1	4660,4	4716,2	4764,5
<i>waarvan met RVA-uitkering (1):</i>	387,7	373,1	350,4	316,5
- Deelt. IGU (4) + onvrijw. deelt. met uitkering	44,7	40,2	37,1	34,3
- Activering	76,1	72,5	65,7	58,9
** Plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen	1,3	1,0	0,8	0,7
** Plan 'activa' (5)	53,9	53,5	47,2	40,8
** Herintegratie oudere werklozen	15,3	14,7	14,6	14,5
** Doorstromingsprogramma	4,2	3,2	3,1	3,0
** Eerste werkervaring	0,0	0,0	0,0	0,0
- Gedeeltelijke loopbaanonderbreking (2)	266,4	260,0	247,3	223,0
- Deelt. bruggepensioneerden	0,2	0,1	0,1	0,1
- Volledig werklozen tewerkgesteld in beschutte werkplaats	0,3	0,2	0,2	0,2
V. Grensarbeid (saldo)	77,4	77,3	77,3	77,3
VI. Werkloosheid (concept FPB)	627,8	596,2	561,1	534,1
(a) Niet-werkende werkzoekenden (6)	578,7	553,4	529,6	513,2
waarvan: werkloosheid met bedrijfstoelag	5,7	6,4	7,0	8,0
(b) Oudere niet-werkzoekende UVW's (1)	49,1	42,8	31,4	21,0
p.m. Uitkeringsgerechtigd na vrijwillig deeltijdse betrekking (1)	28,3	27,3	26,2	25,7
p.m. Tijdelijke werkloosheid (1)(7) (budgettaire eenheden)	27,6	25,7	20,6	20,4
p.m. UVW-WZ (1)(8) - jaarlijkse verandering	-42,1	-22,4	-21,6	-16,0
p.m. werkloosheid met bedrijfstoelag / voltijds brugpensioen (totaal)	101,9	94,5	84,8	77,6

(1) Stat Info-definities (op basis van betalingen)

(2) Inclusief tijdskrediet en crisistijdskrediet

(3) Zonder inbegrip van de tijdelijke werkloosheid

(4) Deeltijdse werknemers met behoud van rechten die al dan niet een inkomensgarantiewetgeving (IGU) genieten

(5) Inclusief SINE, startbonus en stagebonus

(6) Exclusief PWA-werkgelegenheid

(7) Inclusief crisisschorsing bedienden

(8) Inclusief PWA-vrijgestelden

Tabel B.6 Rekening van de particulieren (1)
In miljard euro

	2015	2016	2017	2018
I. Lopende transacties				
a. Middelen	356,32	360,68	371,77	381,77
1. Netto-exploitatieoverschot	6,71	6,60	6,93	7,24
2. Gemengd inkomen	24,13	24,66	25,43	26,21
3. Beloning van werknemers	212,39	214,91	221,17	227,51
Brutolonen	154,23	157,85	162,89	167,75
Werkelijke sociale premies ten laste van werkgevers	44,36	43,27	44,07	45,26
Toegerekende sociale premies ten laste van werkgevers	13,81	13,79	14,22	14,50
4. Netto-inkomen uit vermogen	26,66	25,92	26,64	27,49
Ontvangen rente	2,68	1,78	1,68	1,96
Betaalde rente (-)	2,13	1,90	1,91	2,14
Winstuitkeringen	15,23	15,47	16,20	16,88
Overige	10,88	10,58	10,67	10,79
5. Sociale uitkeringen	81,68	83,52	85,73	87,83
6. Overige netto-inkomenoverdrachten	1,60	2,00	2,62	2,17
7. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	3,17	3,07	3,25	3,33
b. Bestedingen	347,15	352,14	363,60	372,34
1. Belastingen op inkomen en vermogen	53,26	53,09	55,03	54,78
2. Sociale premies, waarvan:	83,73	83,08	85,08	87,40
Werkelijke sociale premies	69,93	69,28	70,86	72,90
Toegerekende sociale premies	13,81	13,79	14,22	14,50
3. Consumptieve bestedingen	210,15	215,98	223,49	230,16
c. Nettobesparingen	9,17	8,53	8,16	9,43
II. Kapitaaltransacties				
a. Middelen	0,67	0,53	0,54	0,64
b. Bestedingen	8,00	8,40	8,80	9,13
1. Bruto vaste kapitaalvorming	23,56	24,78	25,37	25,84
2. Afschrijvingen (-)	18,66	19,13	19,74	20,26
3. Vermogensheffingen	3,63	3,34	3,76	4,13
4. Veranderingen in voorraden en saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	0,00	0,00	0,00	0,00
5. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	-0,58	-0,65	-0,65	-0,65
6. Overige te betalen kapitaaloverdrachten	0,05	0,05	0,05	0,06
III. Vorderingenoverschot (+) of -tekort (-)	1,84	0,66	-0,10	0,94
in % van het bbp	0,45	0,16	-0,02	0,21

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.7 Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren (1)
Groeivoeten

	2015	2016	2017	2018
Primair bruto-inkomen	0,3	-0,6	1,1	1,8
<i>a. Lonen, waarvan:</i>	0,6	-0,4	1,1	1,7
Ondernemingen	0,5	-0,6	1,2	2,2
Overheid	0,4	0,4	0,7	0,2
Grensarbeiders	2,3	-0,5	-0,1	0,9
<i>b. Bruto-exploitatieoverschot en gemengd inkomen</i>	2,4	0,3	1,6	1,9
Bruto-exploitatieoverschot van particulieren	1,8	-0,2	1,9	1,9
Gemengd inkomen	2,9	0,6	1,3	1,9
<i>c. Netto-inkomen uit vermogen, waarvan:</i>	-4,9	-4,2	0,9	2,0
Ontvangen rente	-29,9	-34,7	-7,2	15,1
Betaalde rente (-)	-12,2	-11,9	-1,5	10,8
Winstuitkeringen	0,5	0,1	2,8	3,0
Secundaire inkomensverdeling				
<i>a. Overdrachten aan particulieren, waarvan:</i>	1,3	1,1	1,5	0,7
Sociale uitkeringen	1,5	0,7	0,8	1,3
<i>b. Socialezekerheidspremies (-)</i>	0,8	-2,3	0,6	1,6
Werkelijke sociale premies	1,8	-2,4	0,4	1,7
Toegerekende sociale premies	-4,0	-1,6	1,4	0,9
<i>c. Belastingen op inkomen en vermogen (-)</i>	-0,4	-1,8	1,8	-1,6
Bruto beschikbaar inkomen van de particulieren	0,7	0,9	1,3	2,2

(1) Huishoudens (inbegrepen zelfstandigen) en izw's ten behoeve van huishoudens

Tabel B.8 Rekening van de ondernemingen
In miljard euro

	2015	2016	2017	2018
I. Lopende transacties				
a. Middelen	44,32	43,90	44,15	44,65
1. Netto-exploitatietoershot	53,93	57,32	59,41	61,28
2. Sociale premies	14,23	13,95	14,47	14,78
Werkelijke premies ten laste van de werkgevers	8,17	8,17	8,55	8,82
Premies ten laste van de werknemers	2,24	2,31	2,40	2,48
Toegerekende sociale premies	3,81	3,47	3,52	3,48
3. Netto-inkomen uit vermogen	-22,92	-26,80	-29,10	-30,73
4. Overige netto-inkomenoverdrachten	-0,92	-0,57	-0,62	-0,69
b. Bestedingen	28,50	28,92	30,85	31,61
1. Belastingen op inkomen en vermogen	14,13	14,97	16,38	16,83
2. Sociale uitkeringen	11,16	10,89	11,22	11,46
Particuliere sociale verzekering met fondsvorming	7,21	7,41	7,70	7,97
Rechtstreekse uitkeringen sociale verzekering door werkgevers	3,95	3,47	3,52	3,48
3. Mutaties in voorzieningen pensioenverzekering	3,21	3,06	3,25	3,32
c. Nettobesparingen	15,81	14,98	13,30	13,04
II. Kapitaaltransacties				
a. Middelen	4,63	3,68	3,58	3,27
b. Bestedingen	11,16	9,54	10,63	9,84
1. Bruto vaste kapitaalvorming	61,10	62,41	66,67	68,95
2. Afschrijvingen (-)	51,69	53,06	56,00	58,34
3. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa	0,59	0,37	0,40	0,40
4. Veranderingen in voorraden	1,00	-0,76	-1,01	-1,37
5. Saldo aan- en verkopen van kostbaarheden	0,00	0,00	0,00	0,00
6. Te betalen kapitaaloverdrachten	0,17	0,57	0,57	0,19
III. Vorderingenovershot (+) of -tekort (-)	9,28	9,12	6,26	6,47
in % van het bbp	2,26	2,16	1,43	1,44

Tabel B.9 Verrichtingen met het buitenland
In miljard euro

	2015	2016	2017	2018
I. Lopende verrichtingen				
a. Bestedingen	351,48	369,07	394,33	411,58
1. Invoer van goederen en diensten	333,44	346,02	372,38	388,41
2. Beloning van werknemers	2,90	2,97	3,07	3,15
3. Indirecte belastingen (op productie en invoer)	1,60	1,83	1,94	2,02
4. Netto-inkomen uit vermogen (-)	-5,00	-9,40	-9,66	-9,78
5. Overige netto-inkomensoverdrachten	5,00	5,24	3,59	4,44
6. Sociale premies	2,46	2,50	2,56	2,61
7. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	1,08	1,11	1,14	1,16
b. Middelen	352,15	368,15	394,17	412,14
1. Uitvoer van goederen en diensten	340,29	356,11	381,86	399,56
2. Beloning van werknemers	8,71	8,85	9,04	9,24
3. Subsidies	0,93	0,93	0,93	0,93
4. Belastingen op inkomen en vermogen	0,55	0,56	0,58	0,60
5. Sociale premies	0,89	0,91	0,94	0,97
6. Sociale uitkeringen, exclusief overdrachten in natura	0,78	0,79	0,82	0,84
c. Saldo van lopende verrichtingen	0,67	-0,92	-0,16	0,56
II. Kapitaalverrichtingen	0,11	-0,10	0,16	0,16
1. Netto-kapitaaloverdrachten	0,03	-0,26	0,01	0,01
2. Saldo aan- en verkopen van niet-geproduceerde niet-financiële activa (-)	-0,09	-0,15	-0,15	-0,15
III. Vorderingenoverschot (+) of -tekort (-) van de nationale economie	0,78	-1,02	0,00	0,72
in % van het bbp	0,19	-0,24	0,00	0,16